

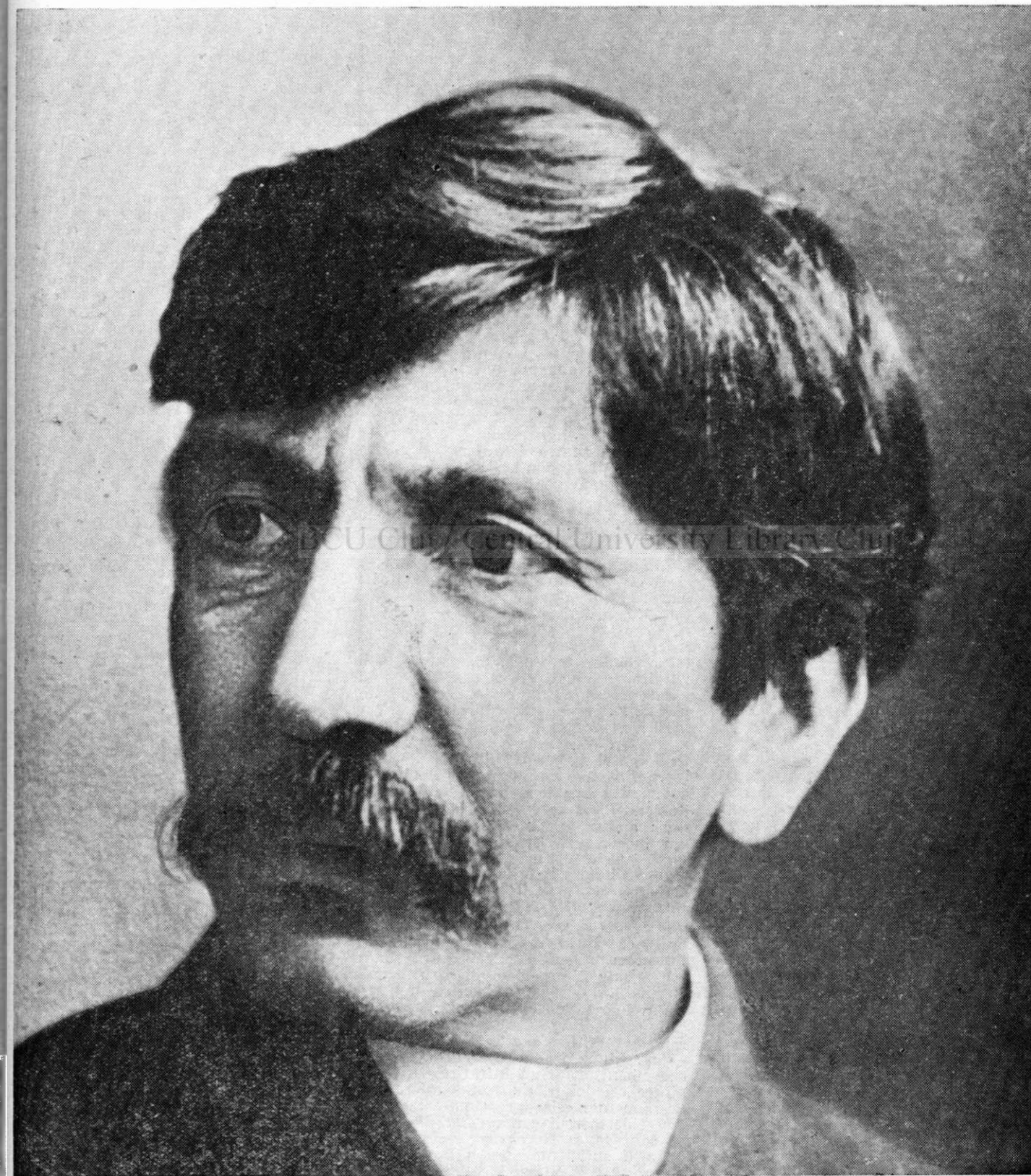
136584
Universul

Anul XLV Nr. 49

1 Decembrie 1929

5 Lei

literar



ALEXANDRU VLAHUȚĂ

C t i t o r i i

ALEXANDRU VLAHUȚĂ (1858 — 1919)

de PAUL I. PAPADOPOI

S'au împlinit, la 6 Nov., 10 ani., Abia ne întorseserăm din Moldova, când, răbojul marilor pierderi naționale, avea să înregistreze — după apunerea celor doi luceferi, Delavrancea și Coșbuc — nedespărțirii lui prieteni de zile bune — trecerea dintre cele pământesti a lui Al. Vlahuță — acela căruia, după ce urmări se cu continuă înfrigurare urgia „zilelor grele”. Pronia îi oferise surpriza întregă a idealului național realizat.

Nu mai zece ani și totuși — câtă distanță! Pentru un cetitor credincios al scrisului românesc — lucrul pare într-adevăr straniu. Gândiți-vă numai la: cum scria Vlahuță — cu câtă râvnă, cu câtă căldură, cu câtă pasiune și cu ce exces de sinceritate, cu câtă putere de jerfă își mutila — voit — uneori inspirațiunea — și la cum se scrie astăzi: calculat, rece, artificios, cu ifose și cu morgă, cum se siluește o inspirație bănuelnică și cum se creiază din nimic o literatură fără viață, fără vlagă, fără noimă și fără formă. E, într-adevăr o stranie deosebire de concepție care explică foarte ușor de ce acești contemporani vorbesc atât de puțin despre acest Vlahuță care își dădea perfect de bine seama de puterea cuvântului și de răspunderea artistului — numai pe poet „preot al acestei mari puteri” și-l îndemna părintește:

*Nu duceți minunatul vostru dar
Ofrandă mâinelor nelegiuite,
Ci ca pe sfânta masă din altar,
A împărtășirii taină prea curată,
Așa cuvântul să vi-l pregătiți!
Cu mii de inimi la un fel să bată,
Și miilor de reucuri să vorbii.*

Firește că el, personal, a făcut așa. A muncit acea „muncă sfântă”, ce răsplăta „n ea-și găsește”, a iubit pe toți, a suferit, a scris și a luptat, a cântat „tablouri... strălucitoare, glasuri, colori și forme... atâtea adevăruri nerostite încă... drame mișcătoare... eroi lipsiți de slavă...” (*Unde ni sunt visătorii?*)

E lesne de înțeles că un asemenea caracter n'a putut fi un fericit. Firea sa, pedeaparte, felul cum înțelegea arta, pedealta, îi rezervau de timpuriu — un locșor în camera condamnaților vieții.

Dar să le luăm pe rând:

„Firea” lui era „blândă și îngăduitoare” — ne-o atestă unul dintre aceia pe cari și i-a apropiat (1). Și tot el: „avea un suflet bun, îngerec de bun și de o modestie așa de atrăgătoare, în cât oricine se apropia de el, se simțea prins ca în mrejele unui farmec nespus”. Și în plus: „acea mândrie stăpânită și îngăduitoare, cea demnitate înălțătoare care copleșea și pe cel mai îndrăzneț prin tactul, prin înțelepciunea și prin bună-tatea cu care el știa așa de bine să le impună făcându-se astfel, nu numai respectat, dar și iubit” (1).

Și, în legătură cu sentimentul lui de

mândrie două fapte sunt concludente: refuzul scaunului pe care i-l oferise aceeași Academie română care îi respinsese dela premiul opera și — mai ales — neacceptarea fără condiții a însărcinării, pentru care Regele Carol îl găsisse potrivit, de educator al prințului moștenitor — pe atunci — Carol.

Vlahuță cerea doar atât: „cât timp se va ocupa de educația prințului, răspunderea aceasta să și-o ea el întregă, fără a fi stingherită de influența altor educatori” (1) Era — fără îndoială — o modestă pretenție a unui visător incorigibil care înțelegea să ia lucrurile în tot complexul lor — să se identifice cu nobila situație și să facă operă nemuritoare și pe această cale. Cine știe, poate că Vlahuță, artistul, patriotul luminat, sfătătorul înțelept și omul de omenie — ar fi putut îndruma altfel pe prințul Carol, făcând din el, ceea ce fusese destinat: regele tuturor Românilor și asigurând țării noastre timpuri mai fericite.

Dar nedreptatea cea mare care i s'a făcut lui Vlahuță a fost alta. Trec peste atâtea fapte secundare, trec chiar peste faptul că i s'a ridicat un bust, fără a sentimentul celor mai apropiați ai lui, trec peste scandalul și discuțiunea publică legate, de acest bust, trec peste nătângia și lipsa de considerațiune socială cu care i-a fost răscolită, de mâini foarte puțin pioase, viața de modest martir al frumosului și binelui — luându-se ca informatori persoane care, oricât ar încerca, nu și-ar putea lua răspunderea celor comunicate — și mă opresc la învinuirea cea mai gravă care i s'a adus, care i s'a putut aduce — aceea de eminescian. O recunosc: vinovată e, în primul loc, școala, manualele alcătuite de multe ori — tipicar, copiate din ediție în ediție și din autor în autor, și dascălii cari n'au fost în stare să le controleze — spre a spulbera această apropiere iluzionară. Și totuși reacțiunea s'a produs: alături de d. Al. Busuioceanu (2) am încercat să explic vechea interpretare și să clădesc alta nouă (3) — după care Vlahuță capătă toată independența artistică (4).

Natural că nu trebuie să ne gândim numai decât la admirația pe care Vlahuță, ca om și ca artist, o avea pentru Eminescu. (De fapt poezia „Lui Eminescu” poate fi raportată oricărui erou al simțirii, al suferinței pentru omenire). Nu trebuie să ne oprim la atmosfera relativ eminesciană a câtorva dintre poezii, nici la versificația altora care — atunci — nu putea fi decât aceasta. Nu neg, deasemeni, evidența înfrățire sufletească dintre cei doi poezi: aceeași iubire caldă de oameni, aceeași preocupare de soarta lor și de mersul generațiilor. Dar, mi se va concede, aceste elemente sunt departe de a fi suficiente spre a face din atât de originalul Vlahuță, un simplu emul chiar și cel mai fericit, dacă vreți, o remorcă pur și simplu a lucefărului.

Se împotrivesc la aceasta atâtea alte considerațiuni asupra cărora s'a trecut —

vai! — cu caracteristică și condamnatibilă ușurință. Se desconsideră — în primul loc — acea simplitate care-l caracterizează — făcând din el unul din cei mai autorizați reprezentanți ai lirismului pur românesc. Și, pe lângă ea, ar monizându-i-se de minune, subiectivismul activ și permanent, continua exteriorizare de sentimente precise și vijelioase care-l caracterizează — cu toată dreptatea — ca pe un „poet al pasiunii” cum i-a zis foarte bine d. Al. Busuioceanu. Iată de ce poezia lui Vlahuță dă impresia justă a unei înfinitate neliniștite, a unei continue revărsări de impresii, senzații și sentimente pe care, din umbră-le dirijează cu grije, și cu cea mai rațională voioșă. De aici atâtea alte caractere și — mai ales — aceea impresiune de îngrijit, atent și calculat (de voit — dacă vreți) pe care ne-o dă chiar scrisul poetic al lui Vlahuță. Și tot de aici, prezența unui puternic element în această operă care — lucrul pare mai puțin curios — se pretează minunat (mai puțin decât aceea a lui Haralamb Lecca — pe care vai! — l-am uitat atât de repede) la declamație. Și tot de aici lipsa congenitală, interdicția nativă — aș putea zice, a oricărui element filosofic — ceea ce, se va recunoaște nu e cazul cu Eminescu. Vijelios prin urmare, cași înaintașul său, Vlahuță opune romantismului filosofic de concepție al acestuia, un altul personal — sentimental. De aici și caracteristica de pesimist care i se dă, prin excelență, celui dintâi, de optimist — acestuia — concluziune la care ne duce răceala, indiferența, seriozitatea și scrupulozitatea cu care Eminescu privește viața, căldura, grija, ușurința — dacă vreți — și graba cu care admiratorul său îi rezolvă cele mai adânci probleme. Taina va trebui explicată prin acea adâncă, sinceră și proprie iubire de oameni pentru grija cărora a suferit atâtea. De-aici desemnarea lui Vlahuță ca poet mai ales social, ca luptător grijuliv pe altarul celui mai curat și mai cinstit umanitarism.

Iată din ce cauză n'aș ezita să văd în el un luptător pentru fericirea omenirii, un armonizator al claselor sociale, vârstelor și neamurilor, ba încă (și lucrul se poate verifica mai ales în proza sa sănătoasă și edificatoare) unul din cei mai puternici, mai hotărâți și mai perfecti educatori — pe atâtea terenuri: social, patriotic, literar, religios, etc. E fără îndoială — o caracteristică de valoare, oricât ar strâmba din nas atâți naufragiați ai scrisului românesc pe care tocmai desfrâul i-a uns scriitor, Vlahuță făcea parte din ceata celor fricoși. Cunoșcând bine omenirea el căuta să-i dea

(1). P. Bujor în „Adev. literar” dela 18 Nov. 1923.

(2). Poetul pasiunii în „Lucafărul”, an. XVI, pag. 273.

(3). În „Adev. literar” I, II, 49. id — ibid. 24 Febr. 1924.

(4). Cartea de L. română p. cl. VII (în colaborare cu St. Pop și Stella Burnea).

VLAHUȚĂ — ANIMATOR ȘI REALIZATOR AL CULTURII

Al. Vlahuță a scris mult și bine timp de 40 de ani.

El încearcă — și reușește — să înalțe idealul cu realul; caută perfecțiunea în om; urmărește ridicarea omului spre Dumnezeu, prețuirea individului prinunde s'ar găsi el și din orice strat social s'ar naște.

Cine va adânci pe Vlahuță va putea constata că el a fost un realizator, un animator, un îndrumător și propovăduitor cald — în scris și prin viul grai — al mișcării culturale în țara noastră.

Îndeamnă și îndrumază în spre mai bine: sfătuește ca un iubitor de adevăr și de frumos moral; el cunoaște stările de lucruri, reale, în tot complexul lor. În masa poporului nostru, și prescrie căcut de vindecare.

„Trebuie o răzătoare dela temelie” — spune Vlahuță — „trebuie dată, la pădure, toată tencuiala rea, tot fardul de civilizație, cu care s'au amăgit două generații”.

El îndeamnă la muncă așa: „Muncă și nu-ți scoti ceasurile de nesomn, ieri prețul străduințelor tale. Cât de mic de neînsemnat să fii — o fărâmă de tine poți aduce și tu pe lumea asta. Nu întreba cum. Să vrei numai, din toată inimă, să faci binele — și orice cale și-ți vine”.

Apoi: „Munca, aduce muncă, sfânta muncă împlinită din toată inima. — Iată că și fericirea și singurul înțeles, adevărat, al vieții”.

Asemuc, el, pe omul muncitor, unui animator, — și îl îndeamnă să samene în tot timpul și în tot locul, spre bine și progres.

Munca — însoțită de credință — trece.

„Nimic trainic nu se poate face fără credință — fără o pastune mare”, spune Vlahuță; apoi: „...dacă nu-ți credință toată se sfărâmă”.

Bezinteresare personală — nu egoism — și altruism. — vrea el: „Când vrei să faci un lucru bun, nu te gândești prea mult la tine”.

El nu numai că nu-l putem face, nu amăi că nu-l înțelegem, dar nici măcar nu suntem în stare să-i apreciem: adevărata lui lumină. Ne grăbim să scăim fel de fel de aprecieri; mergem înăla și nega orice umbră de talent și Vlahuță, fără să ne dăm seama că, încă totuși are unele scăderi, acestea trebuie puse în legătură numai cu vîrsta sa de a nu face rău Societății.

Intrucât ne privește — regretând că nu putem cunște și aprecia operele, prima concepție — nu uităm să-i facem un titlu din această impresionantă viață.

La fine — nu trebuie trecută cu vederea nici perfectă unitate, armonia deplină care se degajează nu numai din toată poezia lui Vlahuță, dar din

La temelia tuturor acțiunilor omenesti Vlahuță așează sufletul.

„Ce e bunătatea?” întreabă el.
„O frumusețe pe care o pricepi, direct, cu sufletul”, răspunde.

În cărți găsește el izvorul binelui și al bunătății: „Iată încă o mare fericire — aceea de a putea citi”.

Îndeamnă, el, la cât mai multă lumină prin cititul cărții — în păturile adânci ale poporului — care, vai! nu a știut nici scrie și nici citi: — „și ce uimiteare frumuseși artistice ne-a creiat”, în doina cântată, în poeziile populare, în arta plastică cu linii simple și armonioase.

Prin aceasta el vizează pe țaranul român, pe care l-a iubit cu o duioșie rară: „Îndrățul vremurilor, la capătul celor mai nobile vîrte românești — e un păstor. El singur a rămas neschimbat în curgera alților vîncuri: — aceeaș doină, acelaș grai, acelaș port, — dela urzirea neamului nostru”.

„Țaranul — spune, undeva, Vlahuță — este singurul depozitar credincios, care păstrează, cu sfințenie, moaștele neamului său, obiceiurile, graiul, legea, — și bunele apucături moștenite de la străbuni”.

Vlahuță are, în scrierile lui, și preocupări pentru copii și pentru acei cari sunt datori să-i pregătească pentru viață.

El face apel la o conlucrare, armonică și convergentă, cu părinții, școala, presa, literatura și întreg mediul în care copiii trăiesc.

„Copiii noștri trăiesc în voia întâmplării, aruncați, cu nepăsare, de ceace se va întâmpla, în mijlocul celor mai primejdioase sugestii” — spune el.

„Învăță pe copil, de mic, să-și pună întrebarea: Ce faci tu cu vremea ta?” — povățuește Vlahuță.

Războiul de reîntregirea neamului românesc a impresionat mult pe marele gânditor și a contribuit, prin scris și

completul activității sale de scriitor, ceva mai mult, chiar din confruntarea acesteia cu propria personalitate omenescă. E, fără îndoială, unul din puținele cazuri când un artist veritabil reușește să-și suprapună cele două personalități, atât de bine, încât cunoașterea unuia să ne inițieze și în cealaltă. Propriu vorbind aceasta nu constituie o calitate tot așa cum prezența ei nu poate fi considerată un cusur. Dacă totuși am semnalat-o, am făcut numai din dorința de a circumscrie cât mai corect și mai caracteristic scrisul lui Vlahuță care, să nu se uite, nici ca poet social, sentimental, optimist, nici ca luptător pentru ridicarea omenirii nu poate și nu trebuie să fie calificat ca un emul al lui Eminescu.

În realitate el reprezintă imbinarea cu totul nouă și originală dintre melancolia lui Eminescu, energia și idealismul lui Gr. Alexandrescu și seninătatea lui Cosbuc. E un punct de vedere oarecum nou la care — credem — trebuie să se oprească aprecierile poeziei sale.

Al emunța la această aniversare de zece ani dela moartea poetului, nu poate constitui decât un omagiu și o recunoaștere.

PAUL I. PAPADOPOL

prin îndemn personal, la victoria finală.

Are, în această privință, pagini de o înălțare până la sublim, până la jertfire de sine, închinată și scrisă chiar în timpul războiului. Sunt adevărate trâmbițe de război chemările și îndemnurile lui, isvorâte din însăși faptul că Vlahuță a fost chiar pe front — bunăoară la Mărășești și în alte locuri — ca să îmbărbăteze și să încurajeze pe flăcăii-luptători din tranșee pentru ofensiva generală din 1917.

Gândul ne poartă cu 52 de ani înapoi, când, în 1877, bunul său prieten, marele pictor Grigorescu, fusese în Bulgaria, la Grivița, ca să îmbărbăteze pe căciularii și pe dorobanții noștri; la fel în 1917, Vlahuță urmează armata, în retragere, în Moldova, în carul cu boi, apoi în refacere, în pregătirea ofensivei, — spre a suferi a îmbărbăta și a se bucura...

Dumnezeu l-a hărăzit zile ca să supraviețuiască marilor evenimente, ce a l curs în ultima vreme, — până în ziua de 6/19 Noiembrie 1919, când Vlahuță se duce în lumea celor drepti, alături de marii lui prieteni: Grigorescu și Delavrancea.

Ultimele zile și le-a trăit, alături de credincioasa lui soție, Ruxandra, în casa dela Dragosloveni (judetul Râmnicu-Sărat), care a fost dăruită de doamna Vlahuță, după incartea ilustrului dispărut, societății „Cultul Eroilor”, comitetul central, care a restaurat-o, înființând, în 1926, „Așezământul cultural Alexandru Vlahuță”, cu un muzău, o bibliotecă, o sală de conferințe și o școală-atelier pentru fiicele sătenilor.

SCARLAT PREAJBĂ

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

S'a născut la Pleșești (Tutova) pe malul Similei, în 1858. Universitatea a urmat-o la Iași.

Demnități i s'au oferit destule. Firea lui l-a împiedecat însă să le primească.

În literatură a debutat în calitate de colaborator al „Convorbirilor literare”, apoi la „Revista Nouă” a lui Hașdeu. A condus „Vieța” (1893) cu dr. Ureche, „Semănătorul” (1901), la început cu Cosbuc. A colaborat la „Viața Românească” și la ziarul „Universul”. După război a scris la ziarul „Dacia” și a condus revista „Lamura”.

A murit la 6 Nov. 1919.

Scrieri:

Poezii: Iubire (1888—1895), ed. C. Müller 1896. Poezii, ediție completă, Buc. Sococ 1899. Ed. a IV-a București Sococ 1915. Poezii (1880—1917), Cartea Românească (?).

Proză: Din goana vieții, Buc. 1892; Icoane șterse, Buc. 1893; Dan, Buc. 1894; În vâltoare, Tg. Jiu, 1896; Clipe de liniște, Buc. 1899; România pitorească, Buc. 1901; Din trecutul nostru, Buc. 1908; Din durerile lumii, București 1908; File rupte, Buc. 1909; Pictorul N. Grigorescu: viața și opera lui, Buc. 1910; La gura sobei, Buc. 1911; Dreptate, Buc. 1914; Amurg și zori, Buc. 1924.

Studii, articole: Curentul Eminescu, conferință (12. III. 1892); Onestitatea în artă, conferință (7. III. 1893); Un an de luptă, Buc. 1895.

P. I. P.

P O E Z I E

CUPIDON DORMIND

— ANDRÉ CHENIER —

Doarme Cupidon la umbră... Vântul i-se joacă 'n păr,
Sărutându-i lin obrazii fragi ca florile de măr..

Tolba cu săgeți și arcul ce fîntește fără greș,
Animăte sunt de vârful unei ramuri de cires..

Soarele, înrumenindu-și slăvile, măreț, în zori,
L'a găsit culcat pe mi de trandafiri îmbătători:

Gura lui, întredeschisă de-un surâs, — aprinsa gură,
Pare-albinelor o floare miresmată de răsură.

Și, din zări, de pretuindenii, una vine, alta pierde. --
De pe gura lui suavă culegând vrăjită miere!..

VASILE MILITARU

CÂNTECE

I

Primăvara murea, sub stejarul bătrîn;
Ascuns sub pridvorul unui templu păgîn.
Rămas în ruină,

Priveam sub mirajul măreții agonii.
Stropii de flori, purpurii,
Ce-i singerau din coapsă.
Primăvara murea sub stejarul bătrîn;

II

Un soare zglobiu, peste lume stăpân
Pîlpîia 'n pulpele-i pline,
Abea dezgolite;
Mătășurile fine,
Puțin la o parte,
Ca într-o carte,
Lăsău să se vadă,
Slovele vieții.

III

Ingeri de pază,
Ai cîmpului lări,
In juru-i hoinari,
Cu albe grumaze,
Prindeau într-o cupă,
Ultimu-i cînt.

ARTUR ENEȘESCU

CREAȚIUNE

Din trupul meu, eu am creiat munții și mările
Ca să-ți îngreui, dar mai frumoase să-ți fac ție cărările;

Din trupul meu, lut am luat și în ritm potrivit eu
Eu te-am creiat c'o dorință pe care aprinsă s'o fi
[furtuna
[fodeanna

Dorință de-a vrea să cunoști ce dincolo desfășur
In tine-am turnat imagina lumii cu munții și mările
[zările

De ce te sbați, să te scapi de sensul pe care l-am dat
Pașilor tăi, când de mine de-apururea ești și vei fi eu
[fărăna legat?

Ascultă-te'n frecățul valului mării și 'nvață cântări
Sensul dorinții de-a ști pîn la mîne să-ți afle cărări!

Privește-te'n asprele stânci ale piscului falnic de
Și-ascultă-ți tăcerea ce'ntinde pe-abisuri a gândului
[munte,
[punte!

Și omule, lasă-te'n voia dorințelor mele,
Să pot să te port îmbrăcat în hlamida-mi de stele.

G. TALAZ

DIMCIO DEBELIĂNOV¹⁾

CĂTRE SALONIC

Ei înainteză, se opresc, foșnesc ca talazuri în
[noaptea

Unei mări în furtună, beată de vigoare nebană,
Sub pașii lor grei, pare pământul că sună —
Fiecare zi aici e fără hodină — și albă fiecare noapte

Cine sunt ei? fără nume și tu printre ei anonim?
Te afunzi în amarul lor surd și'n aspra lor bucurie
Umil, aștepți sărbătoarea risului sângeros — bălăie
Când asemeni peste lumea ta soarta va suna înăune
[cîmii

Ciudat! In tumultul aceluia trist uragan,
Unde toți nu fac decât unul și fiecare așa de singur e
Că nu poate să-și amintească, să murmure un vers e
[scâncește

In molcomele elegii ale lui Francis Janmes.

In românește, de N. CREVEDIA

1) Poet bulgar; unul dintre inițiatorii simbolismului.
Născut în 1887, mort în 1916 pe frontul dela Salonic,
locotenent. Bucata face parte din „Antologia poezilor bulgare” ce va apărea toamna aceasta, în românește.

PĂȚANIA LUI VĂRU ION

de I. C. VISSARION

Văru Ion a venit la mine trist și anărat, fiindcă judecătorul l-a șters delaământ, iar acum o să-i ia cele trei poane ce i le dăduse. Incepu să-mi spue mărât:

— Vere, pe mine m'a șters dela pă-mânt..

— Te-a șters!.. De ce?

— Cică ordinele ce mi le-a dat Teișanu, nu le țin în seamă.. Eu sunt, auzi, între cheferiști ceea care nu iau pă-mânt.. Toți cei care au lucrat în Dealul dela Chitila-Triaj, suntem res-tinși.

— Păi, de ce?

— De ce, de, de ce... Zice: că de ce am fugit și noi în Moldova!.. Păi am fi fugit domnule — am spus noi — iar dacă am avut ordine, să stăm în Triaj, până ne-or da alte ordine. Cum era să plecăm?..

— Nu se poate.. Șters!.. striga o-ferul.

— „Domnule!.. Când urla cerul de tubiturile tunurilor și se hătăna pă-mântul sub picioare, vream și noi să știm că vedeam prăpădul viind peste oi, dar ne strigau șefii: „Stați pe loc faceți-vă datoria!“ Și datoria noastră era să încărcăm cărbuni în mașini, să le incindem, să le legăm vagoanele și să pornim spre Moldova trenuri, cu alții, mai nolegați de ordine ca noi...

„Mecanicii veneau doar de se sui-au sus pe mașină, așteptau până se da semnalul și fugeau, iar noi rămâneam pe loc, să încărcăm alte vagoane, să încălzim alte mașini, să formăm alte trenuri, și să așteptăm alte semnale, care să ne dea vce să fugim și noi!..

— „La Teișanu!.. La Teișanu să vă dea pă-mânt!.. Ordinele acelea vi le-au dat la trei zile în urmă după căderea Bucureștilor. Voi trebuia să plecați în-ainte..

— „Domnule!.. fugeam și noi!.. că tremura pă-mântul de bătae și inima noastră de frică..

„Ne dăceam, dar eram militari mobilizați pe loc, supuși ordinelor șefilor noștri, ca și soldații pe front.. Ni se striga: „Sunteți militari mobilizați! Vagoanele astea trebuiesc cărate, mașinile astea la fel!.. Clădirile astea sunt ale Statului și trebuiesc păzite. Stați pe loc, să regulați trenuri, să alimentați mașinile să găsească armata noastră și populația mijloace de transport!..“

— „Fugim!.. Fugim și noi — spuneau toți — Nemții, Ungurii, Turcii și Bul-garii, tae lumea dela un cap!.. Așa ne vine vestea..

— „Nu vă tae, nu sunt căpăuni, sunt oameni!.. Stați pe loc. Vedeți-vă de servicii, că tot țării sluiți, când pu-neți trenuri în mișcare pe șine..“

„Si de frică tremuram, tot vream să fugim

„Atunci ne-a dat însă ordine noi să stăm pe loc, ordinele ce vi le arătam acum, și ni se spunea, că de fugim, ne socotesc dezertori de război și ne im-puscă!..

„Atunci am rămas și uite acum. Dumnezeu, Comisia pă-mântului, ne ștergeți din tablouri și ne luați pă-mântul!“

— Bine vă face și vouă, sări Ioniță Pigoș, cu gura.. Pe mine nu m'a șters, că m'au pârât uni ca voi, c'am fost poli-tist?..

— Păi tu — răspuse văru Ion —

incai ai și fost polițist.. Ai luat carnea de porc a oamenilor, le-ai luat păsările și ouăle, banii pentru prizonieri și hainele.. Tu ai jefuit p'ai noștri, cel puțin, dar noi, ce rău am făcut?..

— Voi? Voi ați rămas prizonieri de bună voce, n'ați urmat armata în Mol-dova!..

— Am avut ordine.

— Ordine d'alea dela oamenii Nemți-lor?.. Păi ordine d'alea aveam și noi, să richiziționăm și cenușa din vatră dela oameni, pentruca să facă săpun Nemții din ea.. Dar mai bine, nu fii prost, fii șmecher.. Ai să faci și tu o declarație din partea sătenilor, cum am făcut și eu.. Tu, că ai fost bolnav în depou și nu ai putut fugi în Moldova; iar eu, că de și n'am fost în Moldova, și că am fost polițist, dar că m'am purtat foarte bine cu toată lumea, mai cu seamă — vorba vine — cu femeile mobilizaților la care mă culcam noaptea; că n'am nedreptățit pe nimeni și că satul, sub protecția mea, a fost ocrotit și.. fericit!.. Atestă primarul semnăturile, pune notarul pecetia, le dăm câteva sute de lei, și le ducem la judecător! Cu atâția martori puși, n'are nici el ce mai zice și ne trece pe tablou..

— Să dau și bani?! — începu văru Ion — Cine să zică că am fost eu bolnav în depou, când n'am fost? Cine să mintă așa, când nici eu ru pot să mint, deși ași minți pentru mine?

— Ești prost! — îi strigă Pigoșu iar. Eu am și făcut declarația!.. Eu am venit s'o iscălești și tu.. Umblu din casă în casă, și zic să mi-o iscălească. Oamenii de ciudă și ca să nu mă prindă de dușman, o iscălesc.. Am peste douăzeci de iscălituri!.. Care nu știe carte, îl mai trag și eu cu destiu!.. Fă și tu așa, dacă vrei să ăei pă-mânt..

Văru Ion se gândește mult, în capul lui de om simplu, nu încape însă și-retenia asta. El e mare și prost, cum îi spun mulți.

— Nu, nu!.. Pe cine să găsească eu?! se tânguește el..

— Prostule!.. în București mahalagii sunt oameni șmecheri. Te scoate din ocnă p'un căruț fript și te bagă în ea p'un pahar de vin!.. Dă o masă la cinci șease mahalagii d'acolo, și spune c'ai zăcut chiar în casa unuia din ei!.. Nici nu știe pârliți dela noi cu ce acte ai debândit tu pă-mânt!

Văru Ion se gândește iar și la planul ăsta: dar îl găsește tot greu.. De unde să ia el mahalagii? Cum să mintă el în fața lor? Cum să spue că a fost bolnav?..

El vrea să spue cum s'a întâmplat, cum ține minte că pățit.. „Nu m'am dus în Moldova de frica ordinului care zicea să stau pe loc, ca să încarc mereu la trenuri, până când a venit vestea că linia Ploestilor e tăeată și că.. să nu mai încarc cărbuni, că trenurile n'au unde să se mai ducă“.

Așa vorbe el și te știe să le spue, fiindcă le-a trăit. El nu poate să-și închipuiească altesituații netraite, și să spue alte vorbe ticluite cu meșteșug, ca să-i dea toți dreptate.

— Nu pot vere, n'am de unde să iau mahalagii, că nu cunosc niciunul..

— Atunci du-te la dracu, dar iscălește-mi hârtia..

— Pentru ce?

— Pentrucă am fost polițist, dar am ocrotit pe toți și n'am făcut nici un rău..

Nici asta nu intră în capul mare al lui Văru Ion și răspuse infricoșat:

— Eji ași!.. Să spui eu minciunile astea? Să iscălesc pentru ele, ca dac'o veni vre-o cercetare, și-o pune pe alții să jure, să mă bage și în puscărie pentru tine, c'am mințit?..

— Prost ești, vere, cu tine nu se mai pricopsește omul!..

— Prost, neprost, eu nu iscălesc!..

Ioniță Pigoș plecă, iar Văru Ion rămase și nici nu se mai preocupă de ce-i spusese Ioniță. El începu iar tânguiala lui.

— De.. ce să mă fac eu?.. Am trei copii, iar nevasta știa că o să-mi mai facă alții.. Pământ nu-mi dă, Alt pă-mânt, ca să-mi mai dea altă dată, nu mai este..

Unde să mă duc să mai cer? Ce să fac? ce să fac?.. Ce să fac?

Nu găsi cuvinte de mângăere. Știu ce este pă-mântul, isvorul vieții noastre, Văru Ion nu gândește ce este pă-mântul, el simte numai că e viață pentru el și pentru ai lui dacă-l are, și e chin și poate moarte, dacă nu-l are.

— La toamnă, când o veni să-mi ia pă-mântu, am să trag cu pușca înăl d'o veni!..

— Prostie!.. O să fii și tu împușcat de altul, îi răspunse eu.

— Fie.. Rămân copii pe el.

— Li-l ia și lor..

— Cu jurământ las, cum or crește mari, să ucidă și ei, pe cel care li l-a luat după moartea mea..

— Nu, Vere Ioane, nu așa.

— Da cum?

Mai încearcă.. Mai du-te.. Ai mari or înțelege, că voi, d'ați avut ordine, nu puteți să le discutați.. Vor găsi poate vinovați pe cei mari ai voștri, dar nu pe voi cei mici..

— Apoi și ăia ne spune, și parcă ai dreptate, că cine era să alimenteze mașinile, cine să formeze trenurile, dacă nu noi? Dacă fugeam noi, dracu mai slujea?

— Se vor descurca ei cei mari cu cei mari.. Tu reclamă mereu, că poate fi s'o da dreptate. Eu vreau însă să știu cum ai dat tu cu ochii întâi și întâi cu Nemții?

— Cum au dat toți — începu Văru Ion — Noi cei dela Depou, am fugit în stația Bem, cu gândul tot să ne ducem în Moldova..

Acolo însă, ai dela inspecție, ăia mai mari, tot că să stăm pe loc, că tot trebuie să regulăm trenurile, că tot nu trebuie să părăsim serviciu..

„Domnule, ne tae Nemții! Nu mai e rost de stat, vin Nemții! Stim noi ce ne fac spurcăciunile alea? Auzi tunurile cum bat în toate părțile?“ Dar ei ne răspundeau:

— „Ce mă, și dacă bat tunurile și dacă vin Nemții, ce, să rămâe toate alea pustii?..

„Se poate? Dacă n'ar vedea pe nimeni, ar putea să le dea chiar foc, și cine ar putea să spue la urmă, ce s'a întâmplat și cum au făcut ei? Trebuie să ia dela cineva în primire, ca să poată să dea cuiva în primire, ori să aibă vre-o răspundere vre-odată..

— „Domnule, Domnule, auzi ne tae pe noi bărbații. Avem copii!..

— „Aide, aide.. aveți ordine scrise să stați aci.. Stați aci, că dacă fugiți, o să fiți socotiți dezertori și o să vă im-

LEGENDA PORUMBULUI

Deși Statele Unite ale Americii de Nord este țara care produce cel mai mult porumb, totuși această plantă este originară din America de Sud. După cât se pare, porumbul era singura cereală pe care o cultivau indienii și ea constituia baza hranei lor. Astfel se explică faptul că indienii aveau o mare venerație pentru această plantă, în jurul căreia sau creat multe legende.

Popoarele pimitive se hrăneau aproape în mod exclusiv cu porumb.

Porumbul în limba indienilor guarani se cheamă „avati” și acest cuvânt se traduce cu „nas de indian”. Iată cum explică legenda această denumire:

Doi vânători prieteni, erau protejați de către Nandeyara (Marele Spirit) care le trimise un războinic ca să se lupte cu ei. Invinsul trebuia să fie îngropat, și din corpul lui urma să răsăre o plantă ale cărei fructe vor fi o hrană îmbelșugată pentru generațiile viitoare. Ambii vânători luptară cu războinicul, și invinsul fu înmormântat: însă cum aceasta avu loc noaptea, nasul îi rămase afară.

După un an, din locul unde rămă-

sesse afară nasul, răsări o plantă frumoasă, căreia în amintirea acestui fapt, i se dăde numele de „avati”.

Mai există și altă legendă, nu mai puțin interesantă: într'un trib domnea foamea cea mai mare. În zadar plecașeră vânătorii cea mai îndemânateci după vânat; secota perzista cu strășnicie, și bestiile gonite de ea fugiseră spre alte regiuni.

Degeaba caută tribul alte locuri mai puțin încercate de secetă, Machi (vrăjitoarea tribului) înconjurată de elevele ei, mai mari și mai mici, întrebunța toate resursele ce le știa, toate descântecurile pentru îmblânzirea lui „Inecuvu” (Inecuvu reprezintă pe diavol, în imaginația indienilor din pampa, și lui îi sunt atribuite toate relele). După multe străduințe, „Machi” (vrăjitoarea) inspirată de „Inecuvu”, spuse că diavolul era dispus să dea un nou aliment oamenilor, însă cerea în schimbul lui, ca unul din ei să se sacrifice de bună voie. Unul din trib trebuia să moară de foame, pentru a-i salva pe ceilalți.

Mai mulți se oferiră singuri. Pentru a se face alegerea se trase la sorți. Cel

ales fu legat de un stâlp, cu fața spre răsărit. După cum era obiceiul la ceremoniile lor, se sacrificară două iepi albe tăindu-li-se capul și coada. Sacrificatul astfel legat își aștepta cu abnegație moartea. Dar aceasta întârziă să vină și într'o vreme „Machi”, însoțită de toți tribul „dansă în jurul celui ce urma să moară pentru ceilalți. Dansau și beau voioși, vrând să arate în felul acesta ferocității „Inecuvu”, că tribul primise cu bucurie ordinul lui.

Într'una din serile următoare un bătrân din trib constată că sacrificatul intrase în agonie, și se pregătiră cu toții să sărbătorească cu fast moartea lui.

Dar în acea noapte se deslănțu un uragan teribil, și nimeni nu se mai gândi la altceva decât să scape de deslănțuirea lui înspăimântătoare.

Uraganul dură trei zile. După încetarea lui, se duseră să vadă pe sacrificat. Dar el nu mai era acolo, iar în locul lui se ridică o plantă cu frunze mari, în mijlocul căreia strălucea un spic auriu: cea plantă era porumbul.

Trad. de HENRY HELFANT

pușce!.. Voi sunteți mobilizați și datori voastră e să vă supuneți ordinelor!”

Și astfel am rămas de frică, după ce am primit fiecare alte ordine scurte, după cum spusei. Când s'a vestit de tăierea liniei Ploiești și s'a oprit lupta în jurul Bucureștilor, noi ne-am ascuns în vagoane de frică. În Depou nu m'am dus. Și au mai trecut câteva ceasuri și încăleca Nemții. Ne uitam după ei din vagoane și auzeam: pac! pac!.. după soldații d'ei noștri. Le zicea să stea și dacă nu stăteau, da pac și-i omora.. Noi: „Vedeți, fraților, vedeți la ce ne-a oprit ai noștri aci? Când or da și de noi, ce-om mai păți? Doamne Sfinte!..

Dece nu fugirăm noi aseară, așa cu toate ordinele lor!..”

Dar mai mult șopteau, decât vorbeam că mare era frica vărății în noi toți.

Un ofițer d'ei noștri venea dinspre Regie.

— „Stăi!.. îi strigă un Neamț.

El fugi însă înainte.

— Poc! Neamțul cu pușca, dar n'îi nimeri, iar el: tăști într'o curte.

Alergără Nemții, ocoliră, căutară el însă a rămas potrocit! Ori că s'a schimbat de haine, ori că a sîrit cine știe pe unde, că nu Lau mai prins.. Noi stăteam în vagon ticsiți și abia suflam. Cât eram de mulți, atât nu ni se auzea nici răsuflarea.

Iacă un Neamț și la noi, sergent, dracu știe ce-o fi fost, că trase oblonul, ne văzu și încercu să ne întrebe:

— Catană? Catană?

Noi: a!.. cu gura căscată, protap, nici o vorbă ca mușii.

— Catană, soldat, soldat?..

Noi toți loc!.. Ne înghesuiau unul în altul, Ai în ușă, căutau să ajungă cât mai în fundul vagonului, dar nu se putea, că eram mulți și ticsiți..

Ne-a închis Neamțul ușile la loc cu vergele și a venit mai apoi cu alții și ne-a strigat, pesemne, să ne dăm jos.

Ne-am dat jos tremurând, crezând că acum ne-a sosit veleatul, ne tae.

Ne puseră pe două rânduri.

Unul d'ei noștri, din ai mari, venea c'un Neamț.

Știa limba lor, că vorbi și ne dăde drumul. Apoi către noi:

— „Va mâncat mă?

— „Nu ne-a mâncat..”

— „Acuși să stați p'aci, să vedem ce-o să mai fie.. până or lua și ei în primire..”

Și far ne-am dus în vagoane, și am așteptat.. Ni s'a făcut foame în draci.. și am eșit fiecare din bârlogul de adăpost și..

— „Ai în oraș, fraților, după pâine..

— „Aida..”

Și am plecat câte unul, câte doi, câte trei, ca să nu se sperie Nemții de noi..

În oraș, era foc!.. Prindeau Nemții d'ei noștri și îi care nu stau, îi împușcau! Lumea ședea ascunsă în case. Ovreicile însă, și cu ovreii lor, că se cunosteau după vorbă, asvârleau cu flori în soldații Nemți, le dădeau flori în mâini, le zâmbiau și le vorbeau în limba lor..

Ne-am gândit noi și vorbeam: „Ce bine e să știe omul limbă și cât de șmecher e jidanul, că se face frate cu dracu până trece lacu!” Le dădeau flori, poate ca să-i îmbuneze, și să nu tae p'ai lor. Pe urmă am mai văzut, că mergeau, tot ovreii și ovreicele, cu soldații Nemți, la prăvăliile cu obloanele puse le spârgeau, și esiau d'acolo încărcăți cu de toate.. Spunceau unii că sunt prăvălii rumânești, de ale celor care sunt duși pe front, ori care au fugit!.. Am înțeles că ovreii înbunaseră pe Nemți, fi-

indcă îi duceau să fure cu ei d'ampreund averile altora!

Am scuzat trei săptămâni în vagoanele triajului cheltuind toată leafa ce-o primisem cu vreo patru zile înainte de intrarea Nemților în București.. Nu ne întreba nimeni..

Dacă am văzut, am plecat noaptea și tot peste câmp, tot ocolind satele, și tot ce ni se părea primejdie și am venit acasă.

Dacă știți ce-am pățit și acasă.. Și uite așa s'a întâmplat, când am dat cu ochii întâi și întâi cu Nemții.. Și după ce m'a omorât cu bătaea Bulboacă, jandarmul ungar, și după ce m'a jefuit toți polițiștii, ca alde ăsta ce plecă d'aci și după ce făcui toate corvoadele din lume și mi lăsu nevasta dintâi, că i se păruse mai dulci Nemții, acum nu mi dă nici pământ!.. Acum văd că așa se face!.. Rivizie peste rivizie, ordin peste ordin. Un Dumnezeu parcar vrea să-ți dea, dar zece vor să-ți ia!.. Și apoi mai zic că pământu nu se dă ca răsplătă celor ce au fost în războiu ci că se dă muncitorilor de pământ!

Da eu, d'ain alimentat înășini de tren, nindic n'am făcut pentru Stat! Fugit am fost eu, când am avut ordin să stau?..

N'am avut ce face lui Văru Ion! I am lăsat să plece iar la București.

L. C. VISSARION



DIN ALTE VREMI... *)

MĂRZACII PRADĂ

de CONST. CEHAN-RACOVIȚA

În dimineața zilei în care purceseră drumul de acasă, dinspre Buceag, se deslușise urgia. Cu toate că Domnul țării se bizuia pe prietenia și trecerea căreia avea la Poartă prin Kapi-Kehala Ma. și Gelepu, totuși Tătarii și Mărzații aștinură seamă de aceasta și ce va zice căpitanul Mahmud mai pe urmă, și cum în fire-le erau dornici de pradă, se apustiră ca o furtună asupra Moldo-

... Răufăcătorii aveau în frunte pe Hanul Buceagului. Alți Mărzați, de al cărui nume se dusesse vorba de crud ce era, dădău drumul și voifului năpraznic de pe mii de călăreți împărțiți în câteva tururi, fiecare cu câte o căpetenie oțelită și cu multă pricepere în meșteșugul războiului. Călăreții se năpustiră ca furele amândă asupra Moldovei încercate, și răzdar pământului mărginenii, în prietenie se împotriveauă cu sănețe, topoare și săbii, deoarece fiind puțini, plăteau cu preț apărarea ogorului străbun.

Satele rămăneau pustii pe unde treceau păgânii aceștia. Ei scoteau țipete de război și în sălbăticia lor, cu săbii și topoare răpungeau pe copii, străpungeau pe femeile înfricoșate care ingenuchiau și rugau să aibă milă măcar de pruncii rămași în casă; ei omorau bătrâni neputincioși și siluiau fete mari, sfârticându-le trupurile cu săbiile și scoțându-le oștele.

Avutul tuturor era pradat. Părjolul făcea în cenușa gospodării mândre. Moldovenii, pe cai, în goană nebună cădeau de știre în toate părțile. Oamenii erau plini de spaimă. De sânge, de ale războiului și lucruri de trebuință erau cărcate în care. Drumurile neumblate erau cu bejenii; obezele scârțiau, în întinericul nopții, pe câte-un deal, depărtare, se vedeau limbi de foc și sciumele se auziau triste.

Căpitanul Șopărlă, olac încusit se apleca de lași, și cât pe aici să-i crapea pe de atâta întinsoare. Ca o năvălire, în puterea nopții, intră în târgul mănăstirii; străbătu ulițele și se oprî la Poarta Gospod.

Câteva lovituri de secure se auziră în jurul darabanilor în tăcerea întinericului. Cu glasul aspru o strajă întrebă: „Cine ești?”

— Eu sunt, Șopărlă, hai dă drumul!” răspunse scurt drumețul. Peste câteva zile pe cheia scârția în țiare, și se deslușise o ușă în poartă prin care putea să treacă un călăreț.

Odabașa darabanilor, cercetă dintr-o privire ageră pe sub sprincene pe oștean și spuse:

— Intră!” Și apoi uitându-se țintă ochii căpitanului, îl întrebă: „Dar ce te aduce când răsare luceafărul dimineții?”

În mintea lui Șopărlă treceau alte gânduri, așa că aproape nici nu luă în seamă ce îi spuse. El sări din șea și intră în camera a darabanilor. El grăbi rețeaua:

— Domnul, doarme?

— Auzi vorbă... Cum să nu doarmă vremea asta, doar nu veghează la noi?” răspunse, clipind din ochii mici, odabașul.

— Am întrebat deoarece știu că Mă-

ria Sa, are obiceiul să stea târziu, noaptea. „Apoi schimbând tonul: „Vezi cămărașul boer Duculeț, e aici?”

— Da aici.

— Du-mă înaintea lui.

— Nu poți lăsa și pe mâncate.

— Nu! Și felul cum spuse acest nu, darabanul înțelese că nu-i a bine — și eși pe ușă.

Șopărlă rămase singur, pășind de colo până colo.

După puțină așteptare apără în prag boerul Petrachi Duculeț, mic de stat, îndesat la trup, cu barba cu fire căruntă unde și unde, și ochii albaștri ca două mărgelile de hurmuz, asvârlite sub o frunte mică și o față lungăreacă. Cum îl văzu pe Șopărlă, i se desprinseră de pe buze vorbele:

— Ce este?

— Năvala la marginea dinspre Nistru, spuse căpitanul cu ochii mari.

Boerul nu răspunse nimic; pe fața lui i se ivi amărăciunea, — și eși din cameră.

Iar odabașa, mușcând cu dinții câteva fire din musteață, zise:

— Frate de ce nu mi-ai spus și mie asta?

— Auzit-ai amu”, răspunse Șopărlă, aprinzând luleaua. În vreme ce acești oșteni vorbeau în de eși câteceva, boerul Duculeț, se repezi în camera de culcare a Domnului, unde veghea ca o stea lumina candeliei la iconostas; boerul se apropie de patul de mahon și cu mâna atingând umărul lui Vodă, îl clătină încet, grăind:

— Măria Ta, îndrăznesc, deschide ochii.

Și Domnul care dormea ușor, ridică puțin capul de pe pernă, și cu privirea nedumerită, întrebă neliniștit:

— Intâmplatu-sa ceva? E primejdie? Spune-mi repede!

Boerul ca să-l liniștească:

— Aici nu-i nimica, dar moșia e în flăcări..

— Cum?! Cine?! Unde?! Și Vodă, sări în picioare.

— Șopărlă a descălicat amu. El știe toate..

— Adu-l aici, în spătăria mică.

— Da, stăpâne! Am înțeles, stăpâne! și boerul se aplecă smerit cu mâinile la piept, strecurându-se printre perdelele grele de Damasc, dela ușă.

În pripă Domnul se îmbracă și și luă și buzduganul de care era nedespărțit. Domnul trecu în spătărie, Șopărlă carele era aici, i se închină în față, sărutându-i poala caftanului.

Privirea ațintită a lui Vodă îl pironi pe oștean.

— De unde vii?

— Vin aproape dela Nistru.

— E sabie?

— E cumpănă, e urgie! Satele ard!” Și căpitanul rămase ca o stană de piatră.

— Spune, spune, tot ce știi! grăi Domnul cu glasul aspru.

— Luminăția Ta, Tătarii și Mărzații mulți, în cap cu Hanul Ali Mărza.

— Mărza! scărăni printre dinții Vodă.

aruncând o privire tăioasă și plină de mânie și?..

— Și părjolesc, Măria Ta, și omoară, și norodul se bejeneste.

— Mi-ajunge! Pleacă!” Și Vodă încruntând din sprincene și tremurându-i barba, cu vorbele-i de plumb, grăi cămărașului care rămăsese numai cu el:

— Toți boerii să-i vad aici! Amu, chiar amu!

Pe dată, în curte, era fierbere. Seimeții, darabanii și cătărinca vorbeau între ei și așteptau porunci. Câțiva se repeziră pe la casele veliților boeri; și nu trecu mult timp și în goana cailor veniau divaniștii și se adunau în spătăria mare. Cel dintâi care intră cu fața aspră fu logofătul Radul Racoviță, apoi neastâmpăratul cu argintul viu Ion Bogdan, vornicul de Țara-de-gios; Vasile Ruset, vel visternicul; hatmanul Costache Razu, fire de tot îndrăzneță; Dumitrascu Paladi, cu nasul cam cărn și vornic al Țării de sus; Ion Sturza, spătar; Ioniță Cantacuzino, păharnicul; Kalmașul, banul și alții.

Într'un colț, sub arcada de piatră, luminată slab de săul din trighetel de aur, cum sta logofătul Racoviță, răzânat de un pilastru, spuse încet la urechea prietenului din copilărie, hatmanul Razu:

— Ne bate Dumnezeu, pentru păcatele altora.

Hatmanul clătină adânc din cap și șopti:

— Rău, mereu rău!..

În clipa aceasta intră cămărașul Duculeț și zise cu glas tare:

— Măria Sa, Vodă.

Și cât ai clipi din ochi și Domnul se arătă în prag.

El se sui în scaun, iar cu privirea ascuțită învălui pe toți boerii cari și plecară capetele înaintea lui. El începu să vorbească hotărît, încât cuvintele-i păreau fășii de mânie. Cu dreapta străngea buzduganul.

— Cinstiți boeri, ascultați o veste amară: păzaniți își bat joc de țară! Dar cine scoate sabia de sabie va muri! Să purcedeti cât mai repede și să-i pedepsiți cum se cuvine!

Dumneata, boerul Racoviță, carele ești cel mai bătrân dintre divaniști, vei duce oștile și te-or asculta întocmai ca și pe mine. Rămân la curte numai boerii Ioniță Paladi și Ioniță Alistar. Dorița să-mi fie îndeplinită: vreau să nu se aducă pe tipic capul hanului Mărza! Vreau!

Toți răspunseră:

— Așa va fi!

Iar logofătul Racoviță, grăi măsurat:

— Țara e trupul nostru și cine se atinge de el și n-îl sângerează, acela nu mai vede soarele.”

Vodă sfârși:

— Să aud vești bune!” Și părăsi spătăria, întovărășit de hatmanul Mihalopulu, care-i era neam de aproape.

În urma Domnului, bătrânul Racoviță aruncă o privire piezișă fără ca nimeni să o vadă. Afară se deschidea ploaia

* Publicăm un fragment din romanul *Din alte vremuri...*, roman la care lucrează autorul. N.R.

dimineții. Căli frământau zăbalele în gură. Logofătul Racoviță, din șea, ridică sabia, auzindu-i-se vocea-i pătrunzătoare:

— Veliți boeri, eu purced înspre Mândrești, boerul Ruset înspre Poiana Fălciului, hatmanul Razu înspre Soroca, iar vernicul Bogdan înspre ținutul Lăpușni!

Și nici nu isprăvără vorbele și clopotele dela toate bisericile din Iași, umpleau dimineața somnoasă cu un cântec mistic. Poarta domnescă deschisă. Și boerii întovărășiți de călăriea ce o aveau la îndemână porniră înspre Nistru, să înroșiască iar brazda țării cu sânge...

INTĂLNIREA CU LOGOFĂTUL RACOVITĂ

Tropotul cailor se auzia pe drumul de țară cu murmurul apei la scocul morii.

Boerul Ulmeanu, mereu în fruntea pâlcului, mai mult tăcut, străbatea uneori depărtarea, cu privirea-i ascuțită ca un tăiuș de sabie. Prietenii săltau în șei, cuprinși și ei de gânduri. Nici unul nu scotea o vorbă până ce boerul nu-i întreba. Sângurul care mai spunea câte ceva, presurându-și câte-o glumă încât chipurile tuturor se înveseleau, era moș Luca, de oarecî el nu înțelegea în clipe necăjite să-și înăbușe într'insul durerea, ci totmai atunci simțea nevoia să-și descarce alcanul inimii, căci „omul e zidit pentru amărăciune”, după cum avea obiceiul să spre adesea.

Bătrânul își puse palma bătătorită streășină la scincenele arcuite și groase, despiciând largul zării și fluturându-și pe buze cuvintele:

— Nu mai e mult cu Doamne ajută! Si cum boabe multe de sudoare îi răsăriră pe frunte și pe față, își scoase căciula din cap și o puse în oblăncul încrustat frumos, trecându-și apoi degetele ciolănoase ca de criță prin plețe și pufnind: „E nădușeală, nu glumă!”

La un iaz răzeșii se odihniră și adăpară caii. Apoi drumeții își puseră iar picioarele în scări și murgii sforăiau din nou, cu urechile dârze, și alergau de rupea pământul.

Boerul mlădios în șea, din când în când, strângea cu dreapta frâul; înfugea puțin zîmții în coapsa sirepului ce-și încorda trupul puternic; sirepul svârlea din copile și nu era mult până ce pânțele să atingă șleahul.

În depărtare se zărea o pată ca o umbră pe o coastă de deal. Boerul își întoarse capul la tovarăși și le zise:

— Vedeți, acolo sunt Mândrești. Vom ajunge îndată, iar de pe chipul lui cu trăsături războinice se ridică un val de lumină caldă, care-i dădea o înfățișare și mai oțelită. O mișcare nervoasă îi cuprinsese pe toți parcă.

— O fi descălicat de mult Logofătul și ne așteaptă, răspuse moș Luca, dând drumul unei șuvițe de fum din lulea printre buzele-i carnoase, întovărășită îndată de scuipatul ce-i țâșni prin stranga dinților.

Iar Simion Frâncu, lăpușneanul ce-și făcea neazul câte odată prin o probozire scurtă slobozită pe scărșnetul măselelor, ducându-și mâna groasă ca de urs și păroasă pe la gură, grăi înciudat:

— Drumul ăsta mi s'a părut lung din cale-afară. Mi s'a tulburat sângele în mine și de-abia aștept să dau p'pept cu păgânii, să-i văd sub copitele cailor.

— D'apoi mie, frate Lăpușnene, izbucni graiul aspru al lui Miron Orhăianul — care avea un grumaz scurt și lat în spa-

te — mie gândești că mi ticnește aici pe șea? Nu mai un vârtej aș vrea așa cum vine furtuna și trăsnetul! Și arăta încordându-și brațul vânjos ca de oțel.

Cuvintele lor veniau la urechile boerului; inima i se umplea de încredere, și trimetând când la unul când la altul câte o privire așeză și scurtă, le grăi:

— Cu voi mă duc ca la nuntă la năvală chiar dacă n'ar rămânea trupul de istov pe ghe. Cu voi nu pierd Moldova! Și purta în suflet toată dragostea ce o avea pentru prietenii de țară.

În clipa asta pe fața încrețită a lui moș Luca, se strecură un zâmbet ușor, și-și șopti ceva, încet, în barba albă, să nu-l audă nimeni.

— Leit hatmanul, de laș vedea în scaun și apoi să închid ochii...

Boerul care-i prinse dintr'o privire de sub gene mișcarea buzelor, îl întrebă:

— Da ce descânți, moș Luca?

— Ia nimica — răspuse bătrânul — omul dacă ajunge la șasezeci de ani, începe să vorovească cu sine... și clipi și-ref.

Pălcul ajunsese acuma la cotitura unei colini și iar dădu pe șleahul întins. Și dela o vreme satul începu să se deslăusească. De pe deal străjuia biserica bătrână, svârliță acolo înadins, ca drumețul să dea întâi ochiul cu crucea strămbă de vremuri, ca 'n mîntea lui să răsără pietatea către Alotștiitorul.

În curând se vedeau de-abinelea și căsuțele albe presurate printre luminșiurile pometaților.

Boerul făcu o mișcare scurtă în șea, arătând cu mâna: — E Olacul!

În adevăr oamenii se mișcau în tabără la marginea satului. Abia schimbă oștenii câteva vorbe între ei, trecură podetului unui părau îngust, și boerul înainta prin mijlocul taberei, asupra căruia se atintiră privirile calde ale vitejilor gata la orice semn, la moarte. Boerul c'în gest opri sirepul în dreptul unui cort mare, albastru.

Logofătul îl aștepta în picioare, cu căpitanii credincioși Fulga și Vulpe, la dreapta și la stînga. Privirea pătrunzătoare a bătrânului Racoviță, boer mare de țară, se ogci puțin la vederea șleahicului, precum și 'n ochii acestuia licăria bucurii întâlnirii.

Logofătul avea o înfățișare impunătoare cum era înalt, cu topuzu-i prins de brați de Auadol, la o palmă depărtat de sabia-i grea și încovoiată, cu mânerul în pietre nestimate. Logofătul purta un ișlic de ladvan scump, cenușiu, cu nasturi și branberguri pe piept, de aur și cu cisme roșii. Logofătul clătină puțin din cap, licărind o rază de soare în bobu-i de topaz dela giulgiumanul de astrahan, cu fundul roș; — îi întinse mâna pe care o sărută boerul. Logofătul voi să spu ceva dar nici avu când să rostiască un cuvânt, de oarece noul venit grăi:

— Arhon logofete, iață-mă, mă închin cu sănătate și aștept pitacul.

Un zâmbet se desprinsese de pe buzele veltului boer și răspuse:

— Să te ție așijderea Dumnezeu sănătos. Și, alunecându-și privirea scurtă la căpitanii, aceștia înțelesesă că trebuie să se depărteze. Rămăși singuri, boerii, intrară sub panza albastră a cortului: logofătul luă loc pe velința ce era întinsă pe divanul moale de iarbă proaspăt cosită, și după ce tuși scurt, și-și netezi barba-i albă, începu cu graiul rar, uitându-se până'n adâncul ochilor prietenului care sta o leacă mai la o parte.

— Să vorbim în tihnă, Ulmene.

— După cum îți este voia, răspuse șleahiticul.

— Eu sunt de doră ceasuri aici și te așteptam ca pe ghimpi. Puteam să purced singur; am destui oșteni năimăți cu mine, dar vreau să te am alături la vărsare de sânge. Vitejia ta vreau să știe acolo unde trebuie, de oarece mari nădejdi mi-am pus în mîntea și suilețul ce-l ai. Vreau ca Vodă să te căftănească în beerie mare. Iar când roști cuvântul „Vodă”, cele două încrețituri deasupra nasului ascuțit, dintre spărcenele stufoase, se adânci mai tare. Cu graiul aspru, ascunzându-și mânia, vorbi încă să nu-l audă cineva din jurul cortului:

— Vodă e un hain și un nemernic! Dacă nu venia valul acesta ne scăpam de el și scăpam și țara. Vreau să fi mereu în apropierea mea, la curte, la scaun, — să-l doborim odată! N'am încredere oarbă de cât în tine și hatmanul Razu.

— Și o să-l răpunem, „răspuse boerul Ulmeanu.

— Nicio indojală că așa va fi”. Și logofătul se ridică în picioare; schimbă firul gândului care-i turbura firea, și grăi mai departe:

— Nu-i vreme de pierdut. De aici e o leacă. Purcedem în spre Stîncea. Trecem Prutul și ne îndreptăm înspre Holi. În marginea asta pradă mai tare cămă de păgâni. În capul unui podghiaz sună hanul Ali Mărza și Cara Nusun Pașă.”

Boerul tânăr nu putu să mai tacă și își slobozi cuvintele cu ciudă:

— I-o-m face una cu pământul!

— Intocmai prietene. Din sabia unuia din noi să nu mai scape!”

Și privirile boerilor se ciocniră imuțate în sânge parcă. Logofătul din usa cortului — căci cum îl văzură cei doi căpitanii stăteau smîrnă înaintea lui — porunci:

— Să mi se aducă armăsarul!”

Și într'o clipă răzeșii erau pe cai. Logofătul alături cu Ulmeanu în fruntea steagurilor, purceseră.

Oștenii cu trupurile aplecate pe oblăncurile de dinainte, cu oțelele scripitoare în soare, înaintau pe șlechlul de țară, ca un vârtej înfiorător.

CONST. CEHAN-RACOVITĂ



critica literara

ALEXANDRU LĂZEANU:

Prin labirintul sufletului femeiesc

(«Scrisul Românesc», Craiova)

Mai toți scriitorii au fost preocupați de femeie; pentru că din leagăn au cunoscut o mamă sau o soră; mai târziu o iubită sau o soție, sau o amică. Problema, în ansamblul ei, este vastă. D. Lăzeanu, ca fin psiholog și ca talentat scriitor, și-a dat seama de acest lucru și a mărginit cercetările sale la doi mari scriitori numai: Jean Jacques Rousseau și Anatole France.

Mai acum, în urmă, *Ziarul intim* al contesei Lew Tolstoi, ce a apărut în traducere franceză, ne-a ridicat vălul asupra chinului toarei taine care a mistuit viața marelui romancier rus. Fost-a de vină contesa? din contra, sub propria ei inspirație (Tolstoi a iubit-o cu patimă), au apărut cele mai importante opere ale sale: *Război și Pace*, *Anna Karenin*, *Inviere și Sonata Kreutzer*. Opera literară cea mai de seamă a scris-o, sub ochii ei, iar contesa a transcris-o cu sfințenie, a păstrat-o, a apărut-o. Se vede din acest caz, încă odată minunata și binefăcătoare influență a femeii asupra artistului.

Cum era natural, d. Lăzeanu se ocupă întâi, cu *drepturile femeii*. Citează la timp pe Stuart Mill, p'oner al feminismului:

„Regenerarea morală a omenirii nu va începe cu adevărat decât atunci când legătura socială cea mai fundamentală — căsnicia — va fi pusă pe picior de egalitate”. Sau mai departe: „Singura școală a adevăratului sentiment moral este tovarășia între două ființe egale. Ceeace trebuie să mai fie încă, este ca ea să fie o școală de simpatie în egalitate, de viață comună în dubire, unde puterea să nu fie numai dintr-o parte și toată supunerea de cealaltă”.

Nimic de zis asupra acestor rânduri, isvorite dintr-o inimă onestă și nobilă. Femeia, în politică, trebuie să aibă drepturi egale cu bărbatul. Și de n'ar fi alt rezultat al acestei egalități decât faptul că femeile, ca mame, soții, logodnice, surori, nu vor vota nici odată pentru război, și rezultatul ar fi fenomenal și de o importanță covârșitoare pentru progresul omenirii.

Egalitate în căsnicie, în drepturi juridice și politice, o egalitate în exercitarea profesiunilor, în tot ce poftiți, dar nu egalitate în lupta vieții și în exercitarea atribuțiilor ce au fost până acum în mâinile bărbatului. O femeie, poate să fie un excelent medic, avocat, funcționar, ministru, ambasador, dar acest lucru trebuie să fie o excepție, nu o generalitate.

Menirea de căpetenie a femeii este familia. Ea e păstrătoarea căminului, soarele acestui cămin. De ea depinde creșterea și educația copiilor. Este, oare, o menire mai frumoasă, mai înălțătoare, mai nobilă ca aceasta?

Citațiile d-lui Lăzeanu sunt bine alese, pregnante și convingătoare.

El citează pe Rousseau:

„Femeia să rămână femeie, iar nu bărbat. Ori unde își valorifică drepturile ei, rămâne în profit: ori unde caută să le uzurpe pe ale noastre, ea rămâne mai prejos de noi. A cultiva, deci, în femeie calitățile bărbatului și a neglija pe a-

celea ce le sunt proprii, este a lucra vădit în contra lor”.

Alt citat și mai interesant:

„Pentru a iubi viața liniștită și casnică trebuie să o cunoști, trebuie să-i fi simțit dulceața încă din copilărie. Numai în casa părintească, prinzi gust pentru propria ta casă și orice femeie pe care mama sa nu a crescut-o, nu-i va plăcea nici ei să-și crească copiii”.

D-ra Gina Lombroso, fata ilustrului criminolog, după ce analizează și ea sufletul femeii, natura ei psihologică, rolul și menirea ei în societate, se pronunță hotărât contra emancipării femeii:

„Emanciparea femeii, spune ea, nu poate să se facă decât în detrimentul armoniei sociale”.

D-ra Lombroso este foarte pesimistă asupra stării femeii:

„Tot progresul intelectual și științific al omenirii de până acum, s'a făcut fără ajutorul femeii. Să nu ne indignăm și să nu ne facem iluzii; realitatea este ceeace este. De când Dumnezeu ne-a scos din coasta lui Adam pentru a-i da un ajutor, pentru a-i fi o mângâiere, noi am rămas în afară de maternitate, un apendice al omului, nimic mai mult. Dacă viața materială nu poate să urmeze fără femeie, viața științifică poate foarte bine, față de știință, de cultură, noi nu suntem decât niște ființe subsidiare”.

D. Lăzeanu se ocupă pe larg de influența diverselor femei asupra lui Jean-Jacques Rousseau, Anatole France și alți scriitori, poeți, conducători de popoare, oameni politici, militari, etc. Acest capitol s'ar putea întinde la o bibliotecă de cărți. Povestit cu mult gust și alegere, subiectul este tratat larg și captivant de autorul cărții „Prin labirintul sufletului femeiesc”.

Noi ne vom ocupa aici numai de o anumită părere a lui Anatole France asupra femeii:

„Femeia este marea educatoare a bărbatului, ea îl învață virtuțile plăcute, politeța, discreția, arta de a plăcea, la toți, artă de a nu fi neplăcut”.

Tolstoi se exprimă astfel asupra capitelului femeii (luat după cartea d-lui Lăzeanu ca și celelalte citații):

„Inferioritatea femeii nu rezidă în excluderea ei delu dreptul de vot, pentru că, de i s'ar acorda chiar acest drept de vot, situația nu s'ar ameliora... Ea rămâne totdeauna sclava umilă...”

Emerson scrie:

„Imbunătății și aținați pe bărbat, pentru că faceți asta spre binele femeilor. Sclăvia femeilor s'a produs și a putut fi posibilă numai atunci când bărbatii erau și ei sclavii regiilor. Schimbarea moravurilor a ameliorat și situația lor și respectiv și a femeilor”.

Renan scrie undeva:

„Bărbatul are în prezența femeii, sentimentul a ceva care este mai slab, mai delicat, mai distins decât el. Acest instinct obscur și profund a fost baza întregii civilizații a omenirii, bărbatul căpătând din acest sentiment dorința de a se supune, de a face serviciu ființei mai slabe care e femeia, de a-i dovedi simpatia prin politeță și menajamente. Educația bărbatului este imposibilă fără femeie”.

Rémy de Gourmont se exprimă astfel: „Femeia ar eși potolită din această luptă, egalitatea factice pe care ea o

reclamă ar restabili vechea sclăvie, din ziua în care prea multe femei, sau toate femeile, ar vrea să se folosească de ele”.

Lucien Romier scrie:

„Odată femeia era protejată ca un copil (precauțiune excesivă), astăzi mulți vor să facă puternică întocmai ca pe un bărbat; pretenție iluzorie... Această jenă cauzată de excesele libertății femeii este un fenomen al societății de azi. E una din așa numitele taine ale civilizației albe. Ea face ca un explozibil, ascuns în cuțele conștiinței masculine. Poate să izbucnească într-o zi determinând o reacțiune care ar face din nou o sclavă din femeie, sau ca efect contrar, determinând o completă anarhie a moravurilor”.

„Prin labirintul sufletului femeiesc” este o carte agreabilă și utilă, în ea se amestecă, — „mișcere utile cum dulce” — spune Horatius — în mod plăcut, cunoștințele cele mai solide cu un stil curgător și care cucerește.

NESTOR URECHIA:

„Dans les Carpathes roumaines”
(Les Bucégi)

Una din cărțile, cari au avut succes în străinătate, a fost „Dans les Carpathes roumaines” — Les Bucégi — par Nestor Urechia.

Marele prozator al munților noștri, al pășerilor și al florilor — a fost gustat și în traducere, popularizând frumusețea minunațiilor Bucegi, Cartea lui Nestor Urechia a apărut în 1906, la Librairie-Plon.

Iată aprecierile presei de atunci:

La Revue Hebdomadaire: „Pe aceste vremuri de turism banal, când atâția Lemni Perrichon se pun în mișcare, revenirea la naturalismul de odinioară, la sinceritatea impresiilor este un lucru alinător și care atâță curiozitatea. *Parcuregând paginile vibrante, puternic colorate ale cărții d-lui Nestor Urechia, simțim într'adevăr răul-de-munte, respirăm aroma sănătoasă a pădurilor neviolat și a paștelor unde tabără ciobanii români.*

„Nu e colț al Bucegilor unde să nu se agăte o rază, o amintire, una din acele viziuni schimbătoare care alcătuiesc vraja țărilor muntoase și cultul urmașilor legionarilor romani pentru Carpați, această mândră icoană a anticei Dacii”.

Din recenzia eminentului critic literar și artistic Léo Claretie: „Cartea d-lui Urechia place prin sinceritatea impunită, prin profunzimea justă și perspicace a viziunii, savoea sănătoasă și proaspătă a inspirației; toată regiunea aceasta sălbatică, străbătută de un Francoz — refugiat în anii 1800—1895, este descrisă cu artă și ști produce o senzație odihnitoare deplin aer, de munți tăcuți, de păduri dulce mirositoare”.

Iată o carte care a avut succes, în vremea ei, și despre care ținem să repetăm că pe atunci lumea era mai modestă, pentru că era mai serioasă.

in stranamitate

ANDRÉ THÉRIVE

de V. DAMASCHIN

Pierderea regretabilă a valorosului Paul Souday, cronicarul literar dela „Le Temps”, a adus după sine chiar coincidențe avantajoase pentru unii.

Un norocos, dintre aceștia, a fost André Thérive.

Moștenitor direct a drepturilor celui dispărut, el a fost chemat pentru a continua să delecteze publicul cititor al cotidianului „Le Temps”, cu savuroase cronici literare, care, de altfel, ne mai servise până atunci, în cunoscutul „Nouvelles littéraires”.

La succedat lui Souday, înlocuindu-l.

La succedat, oare, și în păreri? Va continua cu același spirit, cu care Souday își însuflețea rindurile sale din „Le Temps”?

Nu de rare ori ne-a frapat concepțiile curioase și mobile ale lui Souday.

Indrăgostit de Marcel Proust, iubeste cu patimă poezia inteligentă a lui Valéry și se încălzește la para talentului demonic a lui André Gide.

Cu un suflet larg, ospitalier, a avut totdeauna afinități și o caldă înțelegere pentru poezia inteligentă, pentru poezia cerebrală.

Deși crescut într-o cultură clasică încorsetată într-un riguros școlasticism, spiritul lui descătușat, a visat spre alte culmi, spre un intelectualism inteligent, spre o poezie simbolistă, de cea mai liberă concepție. Critica lui Souday a fost scrisă cu un gust rafinat, cu o minte ascuțită: un intelectualism fin, de cea mai bună calitate.

Vom găsi aceleași valori, nu ca ponderanță dar ca esență, la cel care a succedat lui Souday?

În cel dintâi foileton publicat în „Le Temps”, André Thérive, drept prezentare, scrie „despre critică și despre primejdii ei”.

Noul cronicar literar își afișează astfel principiile sale asupra criticii:

„Trebuie să bănuiești artei și gustului, reguli Critica demnă de acest nume trebuie să pretulască opera de artă prin prisma tehnicii și să recunoască astfel existența unor legi ale meșteșugului”.

„S-ar putea propune și impune autorilor, și chiar celor moderni, trei condiții: să știe ce spun, să știe cum ar putea rosti mai bine și mai posibil ca să fie auzit de-un număr cât mai mare și să știe, deasemeni, dacă alții n'au spus ce ei...”.

André Thérive își exprimă principiile sale dogmatice, calapodate. Spiritul lui îl vedem îngreuiat de reguli și canoane, literatura pentru el reducându-se la o școală de ucenicie, care trebuie meșteșugită numai după niște rețete de mai înainte stabilite.

Iată-ne dar în fața unei succesiuni numai materiale și nici decum psihice— deci nu o delicată afinitate de simțiminte — principiile lor asupra literaturii fiind în divergență, opuse chiar.

Este exclus dar, de-a ne înșela că Thérive va continua spiritul cronicilor apărute ațita timp în coloanele lui Le Temps prin colcrata și inteligența pană a lui Souday.

Cu André Thérive alte directive spirituale se împlin.

Dela o critică rafinată, de gust fin, cronica se va inclina spre o critică precisă, supusă unor reguli preconcepționate acut dogmatice — „universitară”, cum o numește Fortunat Strowski în eseeul său asupra lui Thérive.

Că dogmatismul ar fi patologic, și că ne-am inclina numai spre o critică impresionistă, inteligentă? Nu spunem aceasta.

De altfel critica dogmatică e prea veche și spiritul ei nu se mai potrivește cu timpurile noastre.

Și dacă am privi bine, nici unul n'a fost mai sistematic și mai afirmativ decât Souday și totuși el n'a fost niciodată dogmatic — sinonim „universitar”.

„Paradoxul sub un creion „universitar” este totdeauna forțat și fără grație. Sensibilitatea este gîtuată de-o judecată avidă, de canoane. Neprevăzutul ia aier al deducției...” spune Strowski.

André Thérive este cunoscut și apreciat îndeajuns de public și critică, pentru munca sa laborioasă.

Dar dintre romancierul care ne-a dat „Sans âme”, „Le plus grand péché”, „Le Charbon ardent”, poetul „Poèmes d'Amélie”, și eseistul din „Opinions littéraires”, „Le Français langue morte”, „Essai sur Herman, Huysmans, Duhamel...” vom alege, desigur, criticul.

Unele din principiile sale, și le-a afirmat mai înainte prin solul „Du siècle romantique”. Acolo își spune cu o pricepere matură, dar prea pătimășă, părerea asupra „romantismului” care, ajuns monedă calpă, cearecă încăpăținat să-l reabiliteze.

Și, pornit băhăios pe această cale, ne expunea în profil, în față, bust sau pe de-antregul, figura literară a lui Sainte Beuve, după ce încerca abil să ne strecoare pe nas lentile măritoare, pe aceasta în opoziție cu chipul desfigurat a lui Mallarmé.

A încercat cu încăpăținare.

A vrut măcar temporar să reintroduce figurile strălucitoare de odinioară.

Ba încă a avut ocazia să se exprime și curajos:

„Poetii ultimului secol au scris multe versuri mediocre. Simbolismul a continuat disperat efortul romantismului în crearea unei limbi poetice”.

„Dar Sainte Beuve, primul dintre poeții romantici, care deși n'a avut un triumf strălucitor, totuși a reușit să învingă mallarmismul, futurismul și toate ereziile care n'au decit tilluri și de loc nume...”.

Aceste sunt cuvintele lui la adresa noii literaturi.

Cine era însă, admiratorul pînă la fanatism și credulitate, a simbolismului intelectual, a poeziei cerebrale, inteligente?

Cine îndrăgea ideile timpului său, și cine iubea nebun talentele de aceste vremuri create? Souday.

Ce-ar spune să-l audă pe Thérive astfel exprimându-se?

Thérive a declarat față: literatura din timpul său îi este, cu excepție, neprietenă.

Și n'a rămas aici.

În de curînd apărut al „Parnasse”, André Thérive cearecă să-și arate din nou colții.

Dela apriga apărare a cenaclului romantic politica lui a osciât spre cea parnasiană.

Îl vom vedea tot așa de pătimăș și aprîns, după cum l-am văzut în „Du siècle romantique”. Își pune la încercare tot ce poate dispune el, talent vioi, dialectică abilă, chiar inteligența discutabilă.

O veste.

Va desface parnasul legat de romantism, și pe acesta îl va desprinde atent și disprețitor de simbolismul lui Mallarmé — în actualitate calul de bătaie a lui Thérive!

Pe Valéry, cu o abilă diplomație îl situează lateral.

Isvorul paradiziac, de unde trebuie să se adape toate talentele era odată romantismul. De data aceasta Thérive l-a schimbat pe parnasianism.

El nu va vedea niciodată aberațiile acestei școli, cari totdeauna a confundat arta cu viața și care ajunse regretabil la un cabotinaj de neerat, la o exhibiție a sentimentelor false, dulcege, gratuite...

Musset a tras de ripă toată șlehta și cu el întreg romantismul visului și al sentimentelor.

Într-un articol nu de mult apărut în „Nouvelles littéraires” intitulat „La jubbilé de Jean Lahor” (le pessimisme parnassian) caracterizează școala întregă în persoana lui Leconte de Lisle:

„Celor pentru care inspirația lui Lisle le este paradoxală, ca suspect arbitrară și bizară, nu avem decit cuvinte regretabile. Estetica parnasiană a avut și aceea cinste să permită disprețul multimei și-al secolului”.

Cu destul tupeu.

Nu mai că nu prin cuvinte se poate reabilita o stare de lucruri pe care timpul a marcat cu degetul pe fruntea-i, soarta sa.

Romantismul a fost prea pueril, prea fără nuanțe, iar parnasianismul, un laborator de analize științifice, documentare, a cuvintelor cu ritm mașinal, fără aier...

Răsfond mai departe „Antologie” lui André Thérive vom respira tot mai mult falsă soliditate din a doua jumătate a secolului al XIX, academismul umflat, acea estetică cromolitografică, care se găseau pretutindeni în saloanele de pe atunci...

În ceea ce privește figurile literare ale lui Théophile Gautier, Sully Prudhomme, François Coppée, ne spune lucruri echitabile.

Pe Corpée îl situează aparte, în urma lui Sainte Beuve — iar Beuve!

Din contră, cu Louis Ménard e chiar prea sever, deși Ménard e câștigat de mult și indestul încrederea noastră cu ascuțimea sa de pătrundere, în explicarea misticismului antic.

După cum nu-l permisi să credem că, Lisle va supraviețui lui Verlaine.

Dar vom recunoaște împreună cu a-

T e a t r u

cronica dramatica

TEATRUL VENTURA

„MELO“ DE BERNSTEIN

O piesă în tablouri.
O metodă de desarticularea personajelor.
O piesă, care seamănă a roman.

Protagonistii sunt muzicanții. Intre ei, o femeie. Muzicanții sunt prietenii, Pierre și Marcel. Femeia e Romaine, soția lui Pierre și ajunge amanta lui Marcel.

Într-o seară, Romaine ascultând pe Marcel povestind o ciudată aventură de dragoste, se îndrăgosteste de Marcel. Temperament romantic, Romaine e ispitită de seducțiuni, deși iubește pe Pierre, tovarășul ei de zile bune și rele. Și Romaine devine amanta lui Marcel. E o cădere fulgerătoare. Îndrăgostirea ei e parcă rezultatul unei străfulgerări. În fond, Romaine e bună, dar a fost născută de iubirea lui Marcel. E roaba acestei iubiri, care o sgușue și scoate la iveală gânduri, pe care nu le-a bănuț. Nu-și aduce aminte să fi urit, și nici să fi invidiat. Și totuși acum e încătușată de gânduri unei crime. Crede, că n'ar putea să se libereze altfel de Pierre, bărbatul ei, decât prin crimă, ca să fie apoi a lui Marcel, numai a lui. Și-i gata să-și otrăvească soțul. E surprinsă însă, și fuge să se arunce în apă. Doborâtă de remușcare, străfulgerată acum de regret, precum altă dată a fost înfiorată de dragoste, s'a aruncat în apă.

Dragostea a îndemnat-o la crimă.
Duloșia i-a impus remușcarea, căci ele din urmă cuvinte, lui Pierre le-a răsuflat.

Povara lui Marcel e cu atât mai apăsătoare, când află dela Pierre, că lui, — lui Pierre — i-a spus Romaine cuvântul de ispășire, de suprem regret.

Și astfel, Romaine e personajul cel mai simpatic. A voit, a încercat să fie

șeful antologist, că parnasul are meritul de-a fi stabilit arta și meșteșugul artei, pe cînd simbolismul a făcut, mai mult decît primul, legătura între creația artistică și sensibilitatea psihică.
Cert.

Numai că un lucru rămîne neexplicit. Din cele două utopice „mecca“ ale literaturii, romantismul și parnasianismul, la cel de recomandat și simetric construit, două pagini — după scrisoarea de recomandare a lui Thérive — tot așa de valoroase din punct de vedere istoric (literar, care din cele două să fie preponderantă ?

Căci doi pepeni nu pot fi ținuți într-o singură mîină. Cu atît mai mult cu cît amîndouă poartă pecetia superlativului.

Dar, credem convinși, că în această chestie, André Thérive nu și-a spus părerea definitivă.

Are încă timp să mai oscileze.

V. DAMASCHIN

criminală. Dar sufletul ei a fost dintr-o dată invadat de expiația remușcării.

Potrivit unei convenționale deprinderi, ar fi urmat ca Romaine desnădăjduită, să se adreseze în clipa din urină celui pe care l'a iubit. Dar nu. Sunt contradicții, care înalță și care împrăstie în suflato o atmosferă de înseninare și bunățate

Piesa a fost interpretată foarte frumos de d-na Aura Buzescu și d-nii Vraca și Valentineanu.

D-na Buzescu a înălțat un rol de me-



D-na BUZESCU

lodrană, până la simplitatea impozantă a unui rol tragic.

D-nii Vraca și Valentineanu și-au vădit excepționalele însușiri dramatice, cu acea inteligență caracteristică tineretii mereu dornică de afirmare pe linia înălțată a succeselor.

Bernstein a adus cu „Melo“, pe scenă,

PROTECTORARE

— N'are decît 16 ani juratul, și-i îndemănatoc mai abilit ca un lucrător...

Apoi „coana Joița“ ducînd mîna la falcă, prinsă parcă de gânduri, urmă :

— Asta o s'ajungă, om cu viitor nu glumă ! Zău, ia-i seama și să vezi ce inimă este ! Să-l bată potca de băiat, că mie mie drag. Și la vorba asta coana Joița se roși, ușor.

Adevărul era că și Chirică, băiatul cel „inimos și cu viitor“, dădea să 'nțeleagă coana Joițică, că știa și el cam despre ce este vorba. Deaceia, căuta să fie cât mai nult pe placul cucoanii.

Dela o vreme, însă, Chirică a 'nceput să recurgă din când în când la „poșeta cu lei“ a cucoanii, fiindcă „știa el că nu ține dînsa socoteala banilor“.

Toate au mers bine până n'tr'o zi, când bietul Chirică fu prins „cu mîna'n sac“ de către coana Joița, care știindu-l băiat cinstit, drept lecție îi trase o sfîntă de bătae, cum nu mai mîncase el de când trăia „jupân Tudor“ bărbatul cucoanii.

Lui Chirică fiindu-i rușine și totodată vrînd să facă în necaz stăpîne-si, căreia începuse, să-i fie mai drag, își strînsese catrafusele și a doua zi, dis de dimineață, fugi.

Năcazul bietei femei nu fu mic

lupta între elemente psihologice mai adânci și ca atare mai puțin definite. Aprezintat aspecte ale instabilității și neînștinței. Pentru aceasta a descompus aproape un personaj din piesă, ca să-l urmărească. De aceea și-a desarticulat piesa în tablouri.

Se cunoaște însă în piesă, voința au-



D-nul VRACA

torului, care și-a pus, — aproape tema — de a înfățișa un personaj nehotărit din cauza presiunii exercitate prin curiozitate spirituală și ardoare sensuală

Cu prilejul reprezentării lui Melo și la noi și la Paris, s'a pus tema : de ce drama vorbită codează dramei mute. Adică „dece ia înainte cinematograful, teatrului. Mi-aduc aminte ce a scris în această privință Leon Daudet : Cuvântul nu mai corespunde sincerității, decade în vorbărie inutilă și împovărează acțiunea.

Cuvântul urmează unei mișcări sufletești și chiar unei mișcări exterioare.

B. C.

— Auzi, să fugă el dela mine, pentr'o bătae ! Eu, care l'am îngrijit și l'am iubit ca p'un copil al meu !

Mai deunăzi, o vecină i-aduse un pic de bătae gras, roșu și cu niște ochi cum e mura de negrii.

Ea îl privi adînc și-l întrebă :

— Câți ani ai mă picuțule ?

— Unsprezece, sâr-măna, răspunse el cam stîit și cu privirea'n pămînt.

Coana Joița gîndi în simea ei :

— Așa era și Chirică, când a venit la mine ; când să-l mai fac și p'asta mare cât el ?

Și două lacrimi fierbinți, se prelînsă pe obraji ei sbîrșiți de bătrînețe și necazuri...

Și când vreunul din vecini o întrebă dacă îi pare rău de Chirică, ea își ascundea focul și răspundea :

— Eh ! Nu mi-e necaz de alt'ceva, dar mă 'nvătasem cu el secătura ! Era dat naibei afurisitu ăla ! păcat de el... putea s'ajungă om !

PAUL DANIEL



Gazetaria

AȘA ȘI-AȘA...

MIIIF, POETUL FLORILOR este titlul unui volumaș al ziaristului Clarnet. Miiif e poetul D. Anghel.

D. Clarnet l'a cunoscut personal la Paris și și-a notat câteva amintiri, care sunt nu numai interesante, dar sunt și scrise frumos. E în volumul d-lui Clarnet, o împletire de duioșe prietenească și dorința ca Anghel să fie cunoscut așa cum a fost.

În lumea frământată a Parisului, în cafenelele în care poezii, pictorii și artiștii se adunau, Ebertari și în ascendență, Anghel a avut și el locul lui. Și fără îndoială atmosfera impresionistilor și larma democrațiilor au avut o înrăurire asupra lui.

Sensibil ca o floare, bun, impresionabil și admirabil prieten e arătat Anghel în amintirile lui Clarnet.

E acel Anghel, pe care-l apreciem cu distincție ca autor al minunatului volum „În grădină”. Sensibil și delicat, cu mlădiești sufletești de eleganță feminină și cu fantezie plină de muanțări, în volumul de amintiri sunt și câteva poezii ale lui Anghel, traduse de Clarnet în franceză. Sunt traduse cu real talent.

VAIŢA, (număr pe Octombrie și Noiembrie) aduce același material bogat și prezentat frumos sub îngrijirea d-lui Ion Dongerozi.

ROLAND DORGELES a fost ales membru al Academiei Goncourt.

Autorul volumelor „Croix de bois” și „Reveil des morts” este fără îndoială apreciat și la noi. Dorgelés a făcut multă vreme gazetărie. Și a fost un răstătat al presei.

În personalitatea lui Dorgelés a fost multă vreme un șir de contradicții. S'a tot spus despre el că e un anarhist care totuși a luptat astfel încât a fost decorat cu „Crucea de război” și „Legiunea de onoare”.

Un scriitor francez a scris despre Dorgelés:

„E în orice inimă omenească o contuință întâlnire al lui Don Quichotte cu Sancho Panca. Această întâlnire e deosebit de manifestă în Dorgelés. Nu-i vis frumos pe care să nu fie în stare Don Quichotte-Dorgelés să nu și-l închipuie. Dar îndată ce pasărea și-a luat zborul, Dorgelés-Sancho vede limpede unde și-a ars aripele.

Filozofia sumară clasează spiritele în două categorii: cele care cred și cele care nu cred. Analiza lui Cervantes era mai simplă. Spiritul critic și credința au grade infinite și se țeș cu imperceptibile nuanțe.

Dorgelés e devadă vie”.

NU NUMAI LA NOI, CI ȘI ÎN FRANȚA se arată indiferență mormintelor scriitorilor. Zilele acestea revistele franceze au scris și cu înduioșare dar și cu aprigă indignare, că mormântul lui Moreas e răsat în părăsire.

Directorul unui muzeu din Atena s'a dus la Paris la cimitirul, în care știa că este îngropat Moreas. Și a întrebat unde-i mormântul lui Moreas, Gardienii n'au știut. Dar, cu răbdare, l'a gă-

sit într-o stare lamentabilă. Presa franceză întrebuințează, cu acest prilej expresii ca acestea: „incurie”, „rușine”. Dar la noi? Mormintele scriitorilor noștri sunt îngrijite, sau să repetăm expresiile ziarelor franceze?

VIATA ROMANEASCĂ, pe Maiu și Iunie, a aparut zilele acestea, Material bogat, tinuta literară de totdeauna, recenzii multe și interesante.

Pentru moment, notăm frumoasa năvelă a Henriettei Stahl („Nu poate fi”) și excelenta poezie a lui Demonstene Botez („Inserare”).

B. C.

D. MIHAIL DRAGOMIRESCU se ridică și are perfectă dreptate, în contra publicațiilor „vrășnase românismului, vrășnase Statului român, în formația lui actuală, vrășnase României Noi” și ai căror autori sânt, sau români, sau minoritari, „ziariști năimiți” ori „oameni politici, convinși”, „descreețați sau indivizi ce se cred cu scaun la cap”.

Și încheiere: toate aceste publicații trebuie tratate în consecință”. (Ecoul I, 5—6).

RUȘINE NATIONALĂ numește, în același număr d. Radu Misteia, starea de nepăsare de care contemporanii noștri dau dovadă în legătură cu unele edificii rămase depe urma marilor răposați. Articolul pomeneste dela starea nenorocită în care continuă să se afle castelul „Julia B. P. Hasdeu” dela Cămpina.

Ne întrebăm și noi (nu știu a călea oră): când oare se va convinge cel vizat de vină ce i se atribuie? Castelul „Julia Hasdeu” restaurat poate face față oricărui popor. De ce se împiedecă generozitatea care vrea să-l repună în vechea glorie?

Înțeleg la urma urmelor, să nu fiu generos, dar să opresc și pe alții dela astfel de înfaptuiri -- iată ceiace îmi refuză mintea.

ALTE COLABORĂRI de valoare: G. Bogdan Duică, G. Murnu, I. G. Duca, Victor Eftimiu, I. U. Soricu, Alfred Moșoiu și Radu D. Rosetti.

CARUL este titlul unei poezii (Cultura popularului IX, 298) care merită toată atențiunea căufătorilor de pietre rare. Scrisă în forma poeziei populare ea ne vestește, în d. St. V. Păun-Rovine un adevărat continuator al pasteurilor lui Iosif. Iată de ce ne facem o datorie aducându-o la cunoștința cetitorilor:

Au pornit în faptul scriii
Din dumbrava depe vale
Doi juncani și-un car
cu iarță
Legându-se agale.

Și-a nceput, din car,
flăcăul
Tolănit să-și cânte jalea
De-ascultau și boi, și
pasări,
Și câmpite, și calea.

Îngănat cu glas de clopot
Cântul lui își zice zorul.
Și tot vine; vine carul,
Lurg e drumul, mare-i
dorul..

În hucacul de căpriță
Unde drumul lui s'ncruce
La răspântea cu troiță
Și-a făcut flăcăul cruce

A pierit în noaptele lunca,
Florile și tate cele,
Dar din car se-aude

incă:
„Four verde trei smicele!”

E, fără îndoială, un talent care trebuie încurajat și cultivat.

„VIATA LITERARĂ” anunță:

În editura „Itamuri” va apare în curând o mare ediție a Poeziilor lui Eminescu. Volumul este tipărit pe seama Ministerului Cultelor și Artelor, cu ilustrațiuni de pictorul Brătescu-Voinesti, prefațat și adnotat de d-l G. Ibrăileanu (IV, 116).

Aceasta la pag. 6; iar la pag. 2 a aceluiași număr, editura „Națională” S. Ciornei, anunță, printre noutățile care vor apărea în sezonul 1929—1930 și volumul: Mihail Eminescu (Poezii) sub îngrijirea și cu o introducere a d-lui G. Ibrăileanu.

Părește că avem tot dreptul să fim puțin nedumeriți și să ne întrebăm: să fie oare vorba de una și aceeași edițiune, purtată de trepădușii noutăților literare dela o editură la alta, sau de 2—ingrijite, cu același dragoste părintească, tot de d-l G. Ibrăileanu?

În acest din urmă caz am dori să știm:

1. Ce s'a făcut cu „poeziile” lui Eminescu, editate tot de „Națională” S. Ciornei, sub îngrijirea d-lui G. Murnu și ilustrate de d. Arry Murnu?

2. Ministerul Cultelor și Artelor, când și-a luat colaborator pe d. G. Ibrăileanu nu l'a impus nici măcar restricțiunea unei singure edițiuni?

Sânt întrebări care oricât merită un răspuns.

PREA MULT. O cunoscută editură anunță „Viata nouă” a lui Dante, în traducerea unui... necunoscut...

Cât de rău ne pare că — deastădată — vestea nu ne poate bucura!

Dacă inițiatorii urmăresc popularizarea, și la noi, a acestei scrieri tineresti, nu o vor putea face editând volume a 600 sau 1000 de lei. E — se va recunoaște — prea mult, când, aceeași lucrare, în original, se poate procura cu mult — 100 de lei.

Iată de ce ne peruntem să așteptăm pe lângă „editura” pentru bibliografi, unică și limitată, imprimată pe hârtie de lux canadiană, în două culori, cu opt hors-texturi, după lucrările celebrului pictor prerafaelist Dante Gabriele Rossetti” (după cum anunța bioteliuita reclamă editorială), o a doua, ceva mai modestă, edițiune proletară — adică primitivă cu punga celor ce citesc.

Gesul d-lui T. Arhgezi — aici poate fi imitat..

REVISTA GENERALA A ÎNVĂȚĂMANTULUI, publică, în numărul pe Octombrie (8) două studii interesante:

Destinația anului preparator dela Universități al d-lui Eugeniu Speranția, și

Contribuții la educația națională a Dionisiu Maior.

P. I. P.

Literara

O seama de cuvinte

Louis Verneuil se întâlnește într-o zi cu un doctor pe care îl roagă în trecut să-i recomande un medicament pentru migrenă.

Doctorul îi spune numele unui preparat, apoi conversația alunecă imbrățișând alle subiecte.

Peste trei zile Louis Verneuil primește din partea doctorului un plic cu următorul conținut:

O consultație.... 50 franci.

Louis Verneuil îi trimise imediat un plic cu următorul conținut:

Un cuvânt de spirit spus doctorului 100 franci.

Așteptarea timp de 5 minute până a priceput doctorul cuvântul de spirit... 50 franci.

Total 150 franci.

O consultație, 50 franci.

Rest pe care îl datorează doctorul lui Verneuil, 100 franci.

Dumas-fiul auzind despre o celebră primădonă că se căsătorește cu un tânăr din lumea mare, spuse:

— Menajul ăsta n'o să dureze!.. Privitytoarea nu poate să stea în colivie cu un papagal!

O observație a lui Pierre Veber:

— Am avut de multe ori prilejul să văd comici buni, juri primi excelenți, tragediene minunate, ingenue admirabile, duene extraordinare, dar am avut foarte rar prilejul, să văd un bun suflor!

Câteva din notele de album ale lui Henri Becque:

...Nu sunt decât două feluri de femei: acelea care te compromit și acelea pe care le compromiți!

...Dacă vrei să-ți păstrezi prietenii, caută de-i vezi cât mai rar!

...Trăiască oamenii cinștiți!... Orice s'ar zice tot sunt mai puțin periculoși decât cei necinștiți!

...Imbrățișând îți dai seama că, răzbinarea e nu numai o acțiune omenească, ci și divină.

...Marile averi sunt făcute din infamii, micile averi din gândri!

...Femeile sunt ca fotografiile: un imbecil păstrează clișeu și amatorii au probele.

...Dueliștii spun că sunt oameni de onoare. Prefer să jiu socotit drept lipsit de onoare, dar nu mă voi bate niciodată în duel!

Baronul de Bifield, astronom, își puseese candidatura la Academia de științe din Berlin. Principala sa descoperire era o cometă care trebuia să vie foarte curând și să sfărâme pământul în momentul trecerii ei.

Președintele Academiei se ospuse la intrarea în Academia a lui Bifield pe motiv că dacă pământul va lua sfârșit așa de curând nu mai prezintă nici un interes crearea unui nou academician-nemuritor.

bazar

BIBLIOTECARUL, EDITORUL, AUTORUL ȘI LECTORUL

Un director al unei mari biblioteci americane se plânge de lectori.

„Ceeace cumpărăm, zice el, primăvara suntem obligați să revindem toamna.

Fondurile noastre pentru cărți „trebuie mereu reînnoite“.

Editorii declară că, în biblioteci se cumpără foarte puține cărți apărute de curând. Se preferă întotdeauna autorii cunoscuți. Trebuie deci găsit mijlocul de a încuraja pe directorii bibliotecilor să cumpere opere noi.

Autorii, preferă ca operele lor să fie cumpărate de biblioteci, decât de particulari.

Cât despre lector... acesta cu banii necesari a trei-patru volume mici -- se poate abona la o bibliotecă și pentru aceeași sumă -- cetește un mare număr de opere.

RAPORTURILE LITERARE GERMANO-BRAZILIENE

Germania, prin ambasadorul ei, face serioase eforturi -- pentru a consolida raporturile intelectuale între două țări.

Numeroase cărți germane sunt traduse în limba portugheză și, reciproc, autorii brazilieni sunt publicați în limba germană.

Nu trebuie uitat că, Brazilia este o țară, a cărei populație crește repede. Dela 13 milioane de locuitori în 1900, a ajuns, în 1920, la 30 milioane. Vinderea cărții în Brazilia ia în fiecare zi, proporții considerabile.

GALANTARELE

„Berliner Tageblatt“ se ocupă de galantare, din punct de vedere al psihologiei cumpărătorilor: 90% din cumpărători sunt femei.

Deci vitrinelor magazinelor de toate speciile trebuie să impresioneze femeile. Vitrinele trebuie să atragă atenția eventualului cumpărător și să-i ațâțe dorința posesăunii a ceea ce vede. Galantarul modern trebuie să conducă pe cumpărător în alegerea sa și pentru aceasta, vitrina trebuie aranjată cu mult gust corespunzând pretențiilor cerute de moda zilei.

VINDEREA CARTILOR OBSCENE

Tribunalul Reich-ului, din Berlin, decide că, librarul care nu posedă decât un singur exemplar al unei cărți interzise prin cenzură, ca fiind obscenă, nu poate fi condamnat cu pedepsele prevăzute pentru acei canii imprăștiie acest fel de edițiuni, chiar dacă a supus exemplarul său unui eventual cumpărător, încercând să-i provoace comanda.

S'a recunoscut însă că numai îngrămădirea acestui gen de cărți, constituie un delict

caricatura zilei

REINTOARCEREA DIN VILEGIATURA



— Privește! Ne-a spart casa...
— Vai! nu, scumpul meu, nu-i adevărat. Ce, tu nu-ți mai amintești de mica noastră discuțiune dinaintea plecării la băi?

(Life)

VOCATIUNE



— Infirmitate! și cânti atât de minunat! Păcat! Ce ocupație avea! înaintea accidentului?..

— Eram... bas...

MOTIV SERIOS



— Nu înțeleg cum poți umbla așa de murdar, când apa e la nasul d-tale.

— Este. Dar curge atât de repede că nu pot pune mâna pe ea.

(Schow)

Pagini uitate

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

LINIȘTE

(Amicului meu Delavrancea)

Tinere, ce-ți strângi în palme tâmpelile infierbântate,
Pe când mintea ta, în friguri, ca o flacăra se zbate,
Năbușită înlăuntrul, — dacă, după nopți de trudă,
Migăind vorbă cu vorbă, c'o 'ndărătnicie crudă,
Ai ajuns să-ți legi în stihuri vr'o durere, sau vr'un vis.
Nu-ți întemeia o lume de iluzii pe ce-ai scris,
Nici nu te îmbăta de vorba cui ar sta să te admire! —

În desordinea vieții încercând a ta gândire,
Și spărgând smalțul de forme și de amăgiri, ce-ascunde
Miezul urilor eterne ș'al durerilor profunde,
Vei vedea cât de fatală-i dușmănia celorlalți.
Când deasupra lor talentul ți-a dat aripi să te'nalți.
Și când leneșea lor minte, dată pe gândiri ușoare,
Se împiedică de-o muncă, ce-o cutremură ș'o doare.
Ferm-cați de-o ciripire liniștită și dulceagă,
Adormiți de vorbe goale, cum vrei tu să-ți înțeleagă
Versul încercat de gânduri, și cum crezi că au să te یرت,
Când îi smulgi din pacea frazei sunătoare și deșerte?...

Nu, nu te aștepta să-ți fie cu flori calca sămănată.
Munca de artist e crudă, și e tristă ei răsplătă.
Arz deapurarea de setea formelor neperitoare,
Cu dorința ta — maestrul neputând să se măsoare.
Câte visuri nu-ți întuneci tu, cinstit preot al artei,
În discorajarea tristă de-a vedea, cât de departe-i
Strofa ce-ai purtat-o 'n minte, de cea scoasă la lumină!...
Amețit, trudit, pe mână capul greu ți se înclină,
Și suspini amar de mila frumuseții, care 'ți moare,
Sugrumată 'n închisoarea vorbelor ne'ncăpătoare

Și dac' ai putut alege și 'ntrupa vre-o icoană,
Din deșarta, viforoasa existenții tale goană,
Cum vrei tu ca, în pervazul altor minți, altă lumină
Imbrăcând-o, să rămăe tot icoana ta, senină?
Fiecare, în îngusta-i minte când va fi s'o prindă,
Strămbă și molotolită, ca 'ntr'un ciob prost de oglindă,
Va vedea-o 'n el, pătată de-a lui proprie prostie.

A, — sunt fericiți accia, căror nu li-i dat să știe
A creării dureri sfinte, și pe cari îi imbată
Ritmul generos, în care își scriu proza nesărată,
Toaca bunelor silabe și duiosa 'ncredințare,
Că 'nsemnați cu stemă 'n frunte ce-au scris ei, e lucru mare!
Al acestora triumful, vecinic fețele senine,
Drepti, infumurați, c'un zâmbet protector privesc la tine.
Ei sunt veseli: au o gloată de naivi, ca să-i admire,
Și se 'ngrasă de prostie, de noroc și nesimțire;
Căci cuvintele blajine și nimicurile lor,
Desmierdând frumos urechia, cad în gustul tuturor.

Sor găsi și pentru tine, suflet generos și mare,
Ș'ncă mulți, ca să-ți arunce un cuvânt de 'ncurajare.
Vei avea cinstea să intri și prin casele bogate,
Unde ți-or întinde mâna, c'o 'ngrijită bunătate,
Doamne mari, cari și vor face ochii mici ca să te vadă,
Tineri parfumați, de spirit, sclivisiți ca de paradă,
Și domni gravi, plini de afaceri, ce te-or întreba, discret:
Cum ce sumă să câștige eu-a lui versuri un poet!...

Și vei sta cu ei la masă... A... dar ia aminte bine,
Că'n bonton sunt pravili grele pentru'n necioplit ca tine.

Te păzește să nu vatămi a lor gusturi rafinate.
În discuții — ori ce-ar zice — lasă-i, dă-le lor dreptate.
Anecdota, calamburul — acolo fiind la preț,
Cată-le prin almanahuri, și vei trece de isteț.
Pân'atunci, neavând spirit nu prea 'ntinde vorbă multă:
Nici să taci așa într'una, căci tăcerea ta 'i insultă...

După masă — se'nțelege — doamnele te vor ruga,
Cu obicinuitul zâmbet, ca să le citești ceva.
Tu, mișcat de-atăta cinste, îți scoți foile îndată,
Sficios cătând la lumea ce 'mprejurul tău stă roată,
Te închei frumos la haină, și... începi. — Una suspină,
Alta ride, face semne, și s'apleacă spre vecină.
Conversația începe: de copii, de slugi, de rochii...
„Are haz”, șoptește gazda, șpiionându-te cu ochii.
„Uf, ce anost! Cine-i ăsta?” într'un colț se întrebă două.
„De, închipuiți, săracu!... de povești ne arde nouă?”

„A, s'a isprăvit!...” Din vorbă se'ntrerup, pentr'un moment;
Fiecare se silește să-ți arunce-un compliment:
„Inspirat ați fost de muzel!... Prea frumoasă poezie!”
Nu uita că aici se cere să roșești de modestie. —
Datoria ta făcută — poți să te retragi cuminte.
Doamnele și reiau în pace vorba lor de mai nainte. —

Spu-ne-acum, dacă-ți suride o asemenea viață,
Și de crezi că e o soartă fericită și măreață,
De-a lăsa acestor oameni dreptul să te umilească!
Căci, pentr'un sărac, ce simte, nu e rană sufletească!
Mai grozavă decât mila rea și disprețuitoare,
Cu care-l privesc bogății din deșarta lor splendoare!

Ce? Atăta timp să cauți dureroasa întrupare
A unei lumini de-o clipă ce'n viața ta răsare,
Și din haosul de gânduri s'alergi sfințele icoane,
Ca să faci frumos cu ele la boeri și la cucoane?
Dar ar fi să te cutremuri de desgust și de rușine,
Când ai ști cu ce'ngânfare, ce de sus privesc la tine

Toți neghiobii ce-ți dau mâna socotind că-ți fac onoare!
Și mai vii să 'nfrângi disprețul nesimțirei zâmbitoare
Ș'al biletelor de bancă — cu ce-ai scris, cu-ce ai gândit? —
Cine vrei să te 'nțeleagă, saltimbanc nenorocit?...

A, nu-ți tăvăli talentul prin saloanele bogate,
Unde capul nu gândește, unde inima nu bate
De cât dup'o anumită și stupidă învoială, —
Unde omul i-o păpușă, și viața o spoilală!
Fugi de zâmbetul făjarnic și de strângerea de mână
A acestor măști, ce firea omenească o îngână...
Fugi. — E-un vicleim ridicul, monoton din cale-afară:
Vecinica deșertăciune ține capătul de sfoară! —

Suflet înecat de gânduri sfinte și neperitoare,
Lasă-ți clipele vieții înțelept să se strecoare,
Răsărind de pe-a lor urme, dungi neșterse de lumină,
Și de vrei să-ți dee arta mângâierii ei senină,
Ca un puscnic te închide în odaia ta săracă,
Și dorințelor deșerte poruncește-le să tacă:
Lumea ce ai fost visat-o neafând-o nicăiera,
Caută-ți în tine însu-ți liniștea și fericirea.

carti redactate în extrase

VIATA LUI LA FAYETTE

de JACQUES KAYSER

Este romanul vieții „Cavalerului Libertății“, șeful francmasoneriei din lumea întreagă, acel care a luptat până la moarte pentru libertatea popoarelor.

O carte interesantă, bine documentată, bine scrisă; închide între scoarțele ei câteva ore plăcute.

MAREA AVENTURA

Contele Charles-François de Broglie, guvernatorul din Metz, oferă, în 8 August 1775, un prânz în cinstea ducelui Gloucester, fratele regelui Georges III al Angliei. Printre invitații este și căpitanul de cavalerie La Fayette în vârstă de 18 ani — fiul gloriosului colonel La Fayette, mort pe câmpul de luptă la Minden.

Discuția se înalță în jurul războiului anglo-american — pe care chiar licele de Gloucester îl detestă: nu este nici o îndoială că lupta în America contra agresorilor, este o luptă dusă în numele libertății și dreptului de a trăi.

„Cu mult mai periculos ar fi pentru războiul, încheie ducele Gloucester, dacă adversarii noștri ar primi ajutorul Europei și dacă șefi capabili și experimentați ar organiza rezistență, precum o luptă ofensivă“. Tânărul căpitan vede ocazia de a rupe cu monotonia vieții de Curte și garnizoană, bucnind spre o viață plină de aventuri și aducătoare de glorie.

Copilăria sa, petrecută în libertate la havana — îl întărește fizic și îl formează inteligența prin observarea lucrurilor și înțelegerea ființelor.

Franklin, marele savant american, se la Paris împreună cu Dean. La Fayette se înțelege cu dânsii. Primește scrisoare de recomandare către congresul național american. Pe corabia sa „La Victoire“ îmbarcat sub un nume strălucit, așteaptă aprobarea regelui. Deși opinia publică franceză era pentru ajutorarea americanilor, regele, din motive diplomatice vrea să aresteze pe Lafayette. În urma lui rămâne soția și copilul — contesa de Noailles — fiica ducele d'Ayen.

După 54 zile, atinge țărmul american. Este primit cu entuziasm. La Philadelphia îl așteaptă însă desamăgiri. M. Lott, delegatul congresului, îi spune cu teatralitate: „noi am cerut lui Dean inginer. Săteți inginer? Săteți ofițer. Ofițeri francezi vin fără să-i chemăm. În trecut am avut nevoie, anul acesta avem destul și bine experimentați. După mai multe intervenții, reușește să obțină de la major general în armata Statele Unite, ca „simplu doritor de a-și începe viața pentru cauza americană“.

Ofițerii de pe „La Victoire“ sunt triști în Europa: singur cu încă doi prieteni. La Fayette intră în viața americană, hotărât să lupte din toate puterile pentru triumful libertății și pentru ridicarea prestigiului Franței.

CONSACRAREA INDRASNELII

Generalul Washington și La Fayette. Două minți, două inimi. Generalul vede în tânărul ofițer simbolul pe care îl re-

prezintă în ardoarea sa sinceră, are revelațiunea Franței. La Fayette înaintea generalului primește confirmarea marelui caz, pentru care se destinase.

Totuși Washington nu avea încă încredere în el și nu-i încredința nici o acțiune, cu toată simpatia pe care i-o inspira.

În ziua de 11 Septembrie, fără comandament, el se luptă în primele linii dând exemplu soldaților și îmbărbătându-i, într-un moment de mare debandadă. Rănit, el nu se dă pe mâna chirurgului până ce nu restabilește ordinea raportând lui Washington situațiunea. La 11 Septembrie, dimineața era ținut departe, disprețuit și la 11 Septembrie seara era omul cel mai popular al armatei.

Fu transportat la Betleem, unde se restabilește. Scrie soției sale și caută să țină răsca Franța întreagă după el. Scrie marchizului de Bouillé guvernatorul din Îles și Ministrului de externe francez, arătându-le avantajele unei operațiuni contra Indiilor engleze.

Franța trimite ajutoare. La Fayette este mândru: purtarea lui găsește o justificare. E transportat de bucurie: cauza pe care o servește devine cauza Franței: pentru el lupta va deveni de două ori sfântă. Sosește bătrânul său prieten contele Charles d'Estaing pe Longuedoc, urmat de o escadră. Iarna împiedecă continuarea operațiunilor. La Fayette se îmbarcă pentru Franța.

Fu sărbătorit, consultat de miniștrii, căutat de femei. Regele Ludovic al XVI-lea trece în exil pentru vechea nespunere, să-l pedepsească cu 8 zile închisoare. Inchiisoare dulce, în hotelul Noailles. Regele îi acordă audiență și iertare și regina, pentru a-l recompensa, îl primește, neputând să reziste curentului de popularitate mondială, care făcea din La Fayette omul zilei.

Reușește să obțină un ajutor de 6.000 oameni, puși sub comanda contelui Rochambeau.

În 1780 se reîntoarce pe fregata „L'Herminion“ în America.

APOTEOZA

„Vine La Fayette!“ strigă poporul răspândindu-se în oraș; toată populația curge spre port, entuziasmul atinge paroxismul când el apare vioi, elegant.

Este purtat în triumf: mulțimea imensă îl cere, pentru a-l aclama din nou. Și peste tot, în America, aceasta fu un frează de bucurie: „A venit! A revenit!“ Noutatea cea mare sboară, din port în port, zăpăcește pe englezi, dând încredere americanilor. Washington, prevenit, așteaptă cu nerăbdare clipa îmbrățișării lui La Fayette, cu toată căldura unui prieten credincios.

Sosește Rochambeau. La Fayette primește comanda unui batalion de infanterie, care forma avant-garda armatei.

„Sunt hotărât să duc la bun sfârșit această întreprindere. Nu forțez pe nimeni să mă urmeze, căci pericolele sunt mari. Toată lumea îl urmă.“

La 30 August, Contele Grasse vine în ajutor cu 28 vase de linie.

Steagurile fâlfaie.

Rochambeau, 52 ani, Washington, 45 ani La Fayette, 20 ani! primesc cu o seninătate demnă spada generalului Cornwallis, învins.

Revine în Franța unde-i primit ca un rege. Ii se încredințează toate afacerile Americii.

Pieptul său poartă trei medalii de aur: Saint-Louis, Saint-Lazare și Saint-Cinnatus.

Washington îi scrie: „în sfârșit, scumpul meu Marchiz, sunt acum un simplu cetățean, pe bordul Potamacului, la umbra vitei și a smochinului meu, liberat din tumultul luptelor și de agitația vieții publice.“

În 4 August 1784, La Fayette ajunge New-York și vizitează toate locurile pline de amintiri. În locul sălbăciei de altă dată, civilizația creiatoare îi oferă minuni.

REVOLUȚIUNEA DREPTURILOR

Reîntors în Franța se hotărăște să lupte contra tuturor nedreptăților. Protestantii, persecutați după revocarea „Edictului din Nantes“, erau supuși bunei-voințe și capriciului prinților. La Fayette împreună cu Malesherbes și Rabaud Saint-Etienne, elaborează un text care dă dreptate protestanților.

Eliberează negrii de pe moșia lui, trimetându-i în Cayenne, unde le cumpără loc de plantajii. Trăiește o intensă viață culturală—vizitează pe Friederic al II-lea al Prusiei—asistă la manevrele trupelor austriace. — Se pregătește să plece în Rusia, când află despre convocarea Adunării Notarilor. Se întoarce. Face parte din biroul prezidat de contele d'Artois, ridicându-se contra impozitelor — cerând stabilirea unei contribuțiuni mari pe lux și convocarea unei Adunări Naționale.

Joacă roluri importante, ca membru al ordinului nobleței în Adunarea d'Artois.

Regele convoacă Statele Generale, cari se transformă în Adunare Națională. La Fayette depune în fața adunării „Declarațiunea europeană a drepturilor omului și cetățeanului“. Ceeace oferia Franței putea fi primit de întreaga Europă. Ales președinte, el caută să mențină ordinea.

Fulton este omorât spre disperarea lui La Fayette.

DREPTURILE REVOLUȚIEI

La Fayette este gata să părăsiască partida. „Am avut toată puterea pe care ar fi putut-o dori inima mea. Poporul mă iubeste: m'a numit comandantul miliției; el a retras alegerea sa; nu mai sunt ascultat. Este timp să reintru în viața particulară”.

Dimisia nu-i este primită. Revine.

Este în culmea gloriei.

Nimic și nimeni nu se mișcă fără știerea lui. Scapă regina și pe copiii regali de furia revoluționarilor — în fața mulțimii incremenite, ingenunche sărutând mâna reginei.

Spectacolul a mișcat.

Ales presedinte al Adunării Federale. 14 Iulie 1790 a fost ziua lui La Fayette, splendid în înfățișarea și forța lui.

Nu după mult, regele fuge, garda națională se încaeră cu poporul în Câmpul lui Marte. Dușmanii și intrigile cum și munca neobosită îl fac să se retragă.

„Răspund de ordine” și Zavera a n-florit.

„Răspund de rege” și regele a fugit.

„Sunt de partea poporului” și din ordinele sale poporul a fost împușcat.

În castelul său din Chavaniac, refuză funcțiunea de șef de legiune. Politica nu pătrunde în domeniul său. Este fericit. După ani de luptă repausul are farmec. Îl gustă cu veselie. Nu pune nici un termen fericirii sale... însă așteaptă, ca o otravă, strigătul libertății amenințate, chemarea patriei!

IN SERVICIUL PATRIEI

Un sgomot războinic se răspândește în Franța. Se înjghebează trei armate—Luckner, Rochambeau și La Fayette, contra voinței regelui și a insistenței lui Narbonne. Prezența sa în fruntea a 50.000 de oameni este considerată ca un simbol și ca o proorocie a victoriei. Stabilește la Metz cartierul său general.

Ținut în curent cu mișcările politice, el nu se sfiește să atace pe Roland, ministrul girondin al lui Ludovic al XVI-lea, printr-o scrisoare adresată Adunării legislative. Trecând peste toate regulile și ordinele armatei, părăsește Metzul. Popularitatea lui e scăzută simțitor: dușmanii strigau pe toate drumurile, cerând capul lui, pe care era aruncată toată nenorocirea Franței.

„Loviti pe La Fayette și Franța este salvată” striga Robespierre.

Totuși, La Fayette reușește să apară în fața barei adunării.

Armata, în numele căreia vorbește, este în siguranță. Ea dorește să fie pedepsită, ca criminală de lèse-nation, vinovată dela 20 Iunie; secta jacobinilor să fie distrusă.

Adunarea votează moțiunea sa.

Cluburile discută însă la ordinea zilei: Alacerea de La Fayette: cel mare mare dintre criminali, bătrânul eunuc al Revoluției, de toate necazurile pe care le suferă națiunea, La Fayette este singur vinovat.

La Fayette sau a crezut partida câștigată, sau a plecat, pentru a nu începe lupta decisivă. El n'a văzut strada, pentru că nici o experiență nu i-a arătat existența puterii străzii. O revoluțiune cere șefi revoluționari. La Fayette n'a fost decât un servitor pașnic și scrupulos al libertății și Egalității. Găsește armata descompusă. Intriganții jacobini Give informează. Parisul despre niște presupuse proecte ale sale, de marș armat asupra Parisului.

„La Fayette este un agent al Austriacilor”.

Adunarea a decretat:

Art. I. Sunt acuzați în contra d-lui de La Fayette, general al armatei de nord.

Art. II. Adunarea națională roagă toate autoritățile constituite și pe toți cetățenii de a se asigura de așa zisul Motier La Fayette prin toate mijloacele posibile.

Fuge. Este prins de Austriaci. Intrat în închisoare la 18 Sept. 1792, cu fruntea sus și conștiința senină; nu iese decât în 19 Sept. 1797.

D-na La Fayette este arestată, bunurile lui confiscate; se propune dărâmarea casei sale. Pe piața Grève se sfărâmă o medalie bătută în onoarea lui.

TACEREA CARE IARTA

Răbdând un regim foarte aspru, mutat din închisoare în închisoare, La Fayette se gândește la salvarea lui. Scrie lui Washington, care, cu toată bunăvoința lui, nu-l poate ajuta. Încearcă o evadare, este prins și păzit cu și mai multă severitate. D-na de La Fayette, liberată ca prin minune, obține favoarea să locuiască lângă soțul său în închisoare. În urma victoriilor franceze—porțile închisorii se deschiseră și La Fayette, cu soția și cei doi fii, sub nume fals, intră în Franța. Singur supraviețuitor: Mirabeau, Vergniaud, Robespierre, Danton, Saint-Just și mulți alții sunt morți. Un nume nou se ridică... Bonaparte și prestigiul său luminează deja toată Europa.

La Fayette anunță prezența sa în Franța lui Sieyès și Bonaparte: „Continuarea proscrisiunii mele nu ar trebui să convină guvernului fondat pe principii republicane. Napoleon nu se bucură de această prezență prea populară, care i-ar putea deveni rivală.”

În castelul La Grange, La Fayette se retrage printre cărțile și portretele sale. Napoleon îi propune un scaun de senator și apoi ambasada Statelor Unite. La Fayette refuză. Acești doi oameni nu se asemănau în idei, unul voia libertatea ca o țintă, celălalt cu un mijloc. La Fayette va accepta pe Bonaparte dacă respectă libertatea fiecăruia. Bonaparte nu va accepta pe La Fayette, decât în măsura în care acesta, va consimți să-l servească.

Doisprezece ani a tăcut la Fayette. Doisprezece ani, în cari moartea soției sale i-a lăsat un mare gol în suflet. Va plânge această femeie pe care o înșela cu o supremă inconștiență, căreia putea imediat să-i prefere alta, însă către care revine totdeauna cu o iubire egală: această femeie care niciodată nu s'a plâns, care a știut să admire și să tacă...

Parisul e ocupat de aliați. La Fayette părăsește tăcerea — sub Imperiu a rămas tăcut. A putut zice cu mândrie:

„Sunt în picioare”.

Către Grange se întoarce când apune puterea Bourbonilor.

POLITICA LIBERALA

Napoleon — fugit din insula Elba, face apel la toate forțele: Benjamin Constant, Mathieu Dumas, Joseph Bonaparte și chiar La Fayette, care, prin trecutul său de glorie și lupte pentru libertate, devine pentru imperiu un recrut simbolic.

Este ales vice presedinte al camerei deputaților. Urmează dezastrul dela Waterloo.

Napoleon este silit să abdice. Capitularia este semnată, se anunță a doua restaurare. Ales în departamentul Sarthe

și desfășoară din nou ideile sale liberale.

Se hotărăște o lovitură de stat: un guvernământ provizoriu trebuia proclamat la Belfort în 30 Dec. 1821. Sunt trădați.

Este ales în departamentul Meaux — Camerele se disolvă. La a doua alegere La Fayette cade cu succes.

REINTOARCEREA ÎN AMERICA

După 50 de ani, de lipsă, se imbarcă cu fiul său pentru America. Sosirea lui în New-York este o sărbătoare. Toate edificiile publice erau pavozate.

Bătrânul părea încă tânăr și era pentru popor o minune că acest om, puțin aplecat, cu ținută elegantă, contribuise la creațiunea Republicii cincantenare. Apărea mărit de timp și de absență. Prefetundeni fu obiectul aclamării fără sfârșit. Locul la bătrânul său prieten John Adams succesorul lui Washington.

În entuziasmul general, i se oferi suma de 200.000 dolari și un teren de 21.000 acre. Astfel republica recompensa pe unul dintre fondatori, lucru rar în istoria Democrației.

Întoarcerea lui este speculată de liberali care-l primesc în La Grange cu un fast deosebit. La Grange devine locul ospitalier al tuturor luptătorilor pentru libertate din toate colțurile lumii.

La Fayette, intrat din nou în politică colindă țara fiind primit și ascultat cu sfîntenție. Voiajul său părea să fie un preludiu al revoluției.

La Fayette, ales din nou în arondismentul Meaux, vine la Paris, neștiind bine ce vrea, în momentul când Regele suprimă libertatea presei; încrezându-se destul pentru a-și impune voința repetă cuvintele lui Ludovic al XIV-lea: „Etat c'est moi”.

REPUBLICA REGALA

Când La Fayette ajunge, revoluția câștigase deja partida. În amintirea trecutului său, el cere și obține postul său din 1789: comandamentul gardelor naționale. Dictator moral al Franței, este sub o putere anonimă, care l-a transformat în instrumentul ambițiilor orleaniste. Camera chiamă pe ducele d'Orleans la locotenența generală a regatului și La Fayette îl primește pluriile drapelului tricolor.

Nimic nu este încă definit, când Charles de Rémurat îl întreabă:

„Dacă se face o monarhie, ducele d'Orleans va fi rege, dacă se face o Republică veți fi Prezident. Vă luați răspunderea Republicei?”

La Fayette inclină către o monarhie constituțională, consacrand orleanismul. În fața mulțimii întăritate, el săruti pe ducele d'Orleans: „Sărutul republican al lui La Fayette a făcut un rege”.

Guvernul uită promisiunile făcute. Camera este dizolvată într-o atmosferă agitată. La Fayette este reales Monarhia republicană devine o monarhie foarte scurtă: 139 deputați semnează o violentă adresă către guvern. La Fayette iscălește plin de bucurie.

Ciocniri sângeroase au loc. La Fayette își dă dimisia din toate slujbele și petrece restul vieții apărând libertate și pribegind prin locurile scumpe, ca fi vorbesc despre aceea care a fost M. La Fayette.

A murit peste câteva luni, îndolii Franța și America: două luni, două dureri.

TR. I.